

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Erik Sinander

Internationellt privat- och
processrättsliga frågor rörande den
svenska kollektiva arbetsrätten

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare: Michael Bogdan

Ämnesområde: Internationell privat- och processrätt

VT 2010

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	4
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställning	8
1.4 Metod och material	8
1.5 Avgränsningar	9
1.6 Disposition	9
1.7 Ämnesintroduktion	10
1.7.1 Allmänt om svensk internationell privat- och processrätt	10
1.7.2 Allmänt om kollektiv arbetsrätt med internationell anknytning	11
2 JURISDIKTION	13
2.1 Allmänt om jurisdiktion	13
2.2 Särskilt om jurisdiktion i kollektiva arbetstvister	14
2.2.1 Bryssel-/Luganoreglerna	14
2.2.1.1 Bryssel-Luganoreglernas tillämplighet (art. 1)	15
2.2.1.2 Forum domicilii (art. 2)	16
2.2.1.3 Forum solutionis för kollektivavtalsrättsliga tvister enligt art. 5.1.a)	16
2.2.1.3.1 Avtalsrättslig tvist enligt art. 5.1.a)	17
2.2.1.3.2 Relevant förpliktelse enligt art. 5.1.a)	18
2.2.1.3.3 Uppfyllelseort enligt art. 5.1.a)	20
2.2.1.4 Utomobligatoriska skadeståndsanspråk (art. 5.3)	21
2.2.1.4.1 "Den ort där skadan inträffade eller kan inträffa" enligt art. 5.3	21
2.2.1.5 Etableringsställets forum enligt art. 5.5	22
2.2.1.6 Gemensam processföring mot flera svaranden enligt art. 6	23
2.2.1.7 Utstationeringsdirektivets betydelse för jurisdiktionsfrågan	23
2.2.2 Svenska autonoma domsrättsregler	24
2.2.3 Prorogationsklausuler i kollektivavtal	27
3 LAGVALSFRÅGAN	29
3.1 Allmänt om lagval i kollektivarbetsrättsliga frågor	29
3.1.1 Utstationeringsdirektivets betydelse för lagvalsfrågan	29

3.2	Särskilt om lagval för kollektivavtalsrättsliga förpliktelser	30
3.2.1	Partsautonomi	31
3.2.2	Lagvalsklausuler	32
3.2.2.1	AD 1992 nr 10 "Phillip Arkansas"	33
3.2.2.2	AD 2007 nr 2 "Rickmers Tianjin"	33
3.2.2.3	AD 2009 nr 39 "Sava Star"	34
3.2.3	Fastställelse av avtalsstatut i avsaknad av parternas lagval	37
3.2.4	Anknytningsfaktorer	38
3.2.5	Begränsning av avtalsstatutets tillämplighet	40
3.2.5.1	EU-rättsliga begränsningar	41
3.2.5.1.1	EU-rättsliga fri- och rättigheter	41
3.2.5.1.2	Utstationeringsdirektivet	41
3.2.5.2	Lavaldomen och Lex Britannia	41
3.2.5.3	Internationellt tvingande regler (positiv ordre public)	42
3.2.5.4	(Negativ) Ordre public	44
3.2.6	Giltighetsfrågor för kollektivavtal	44
3.2.6.1	Materiell giltighet	44
3.2.6.2	Kollektivavtalets giltighet till formen	45
3.2.7	Bevisbörda	45
3.3	Särskilt om lagval för utomobligatoriska kollektivarbetsrättsliga förpliktelser (stridsåtgärdsstatutet)	46
3.3.1	Stridsåtgärdsstatutet	47
3.3.2	Stridsåtgärder i speciella fall (ej kollektivavtalsslutande syfte)	48
3.3.3	Lagval för övriga utomobligatoriska förpliktelser rörande den kollektiva arbetsrätten	49
3.3.4	Begränsning av den utpekade lagens tillämplighet	50
3.3.5	Bevisbörda	51
4	ERKÄNNANDE OCH VERKSTÄLLIGHET AV UTLÄNDSKA KOLLEKTIVARBETS RÄTTSLIGA DOMAR	52
5	KONKLUSION OCH AVSLUTANDE SYNPUNKTER	54
5.1	Kollektiv arbetsrätt och internationell privat- och processrätt – den övergripande problematiken	54
5.2	Problematik rörande jurisdiktion	55
5.3	Problematik rörande lagval	59
5.4	Problematik rörande verkställighet	61
5.5	Kollektiv arbetsrätt och internationell privat- och processrätt – ett praktiskt perspektiv	62
	BILAGA A	63
	BILAGA B	66
	BILAGA C	70

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	72
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	74

Summary

This thesis addresses a private international law perspective of questions and problems related to cross-border collective labour law disputes in Sweden. This means, in Swedish terminology¹, that the researched issues are the questions of jurisdiction, choice of law and enforceability in disputes arising from the relation between an employer and a workers' union.

Collective labour law in Sweden is, to a great extent, governed by the organisations of the labour market. These are the workers' unions and the employer organisations. The independence from the state contributes to the importance of the collective agreements that the labour market organisations close with each other. The collective agreements determine minimum wage, working hours and many other issues that in other jurisdictions might be sorted as public law. However, the Swedish juridical solution of collective agreements make them a part of Swedish civil law.

In the inter-European perspective, the Swedish membership of the European Union has to be looked intently at. The most important EU regulations are the fundamental principle of non-discrimination against other EU citizens and the idea of the four freedoms of movement. E.g. an idea of the union is that labour shall be able to work (and move) freely within the internal European market. Some Swedish regulations have been found as discriminating in the meaning of EU law and have therefore been forbidden to use against EU citizens. However these rules are still valid in the relations to non-citizens; e.g. a limited company that is situated outside the union. One of the most internationally known cases on this issue is the so called *Laval* case where the Swedish *Lex Britannia* principle of an extended right for workers' unions to execute strike actions against foreign employers was held to be discriminating in the sense of EU law.

The first international private law question, the question of jurisdiction is in the inter-European relations governed by the Brussels I Regulation (for EU member states) and the Lugano Convention for the EFTA countries with an exemption for Lichtenstein (i.e.: Norway, Iceland and Switzerland).² The Brussels Regime states that a juridical or natural person domiciled in the EU may, as a main rule, only be sued in her domestic state.

There are a few important exceptions that state when a defendant may have to appear in the court of another member state. The most important exception is the possibility for the parties to agree on the place of the court (forum choice). This can e.g. be done through a prorogation clause in a

---

¹ The definition of International Private Law differs from jurisdiction to jurisdiction. In Sweden the definition can be simplified into the questions of jurisdiction, choice of law and international enforcement.

² The Brussels I Regulation and the Lugano Convention are more or less identical and will therefore hereinafter be referred to as the *Brussels Regime*.

collective agreement, but also through an agreement when the dispute already is arisen. Further, the separation of contractual and non-contractual damages is important for the question of jurisdiction. When a forum state is not agreed in the collective agreement through a prorogation clause, the court has to follow the rules within the Brussels Regime. When the dispute deals with a contract, the court first has to try to decide the *forum solutionis*, which is the state where the main obligation is performed. The main obligation for a collective agreement is hard to define due to its nature of sometimes being treated as semi law. The author of this thesis concludes that the main obligation either might be to provide labour and to work or just to follow the contract (*pacta sunt servanda*). For a tort or delict case on collective labour law the most accurate exemption is that a defendant has to appear in the state where the damage has been done or might be done. When a company has an establishment abroad they also will be obligated to appear in the courts of that state in cases related to the establishment. When a third party interferes a dispute between two parties the case can be dealt with by the courts of the interfering party. Furthermore, there are a number of exceptions for weaker party contracts where the weaker party has a more beneficial right to sue the stronger part than in the normal case. An employee qualifies as a weaker party but a workers' union does not, why the matter is not further dealt with in the essay.

The choice of law question is regulated by the Rome I and the Rome II regulations on choice of law on contractual, respectively non-contractual obligations. The regulations are enacted in order to harmonize the choice of law by the member states of the EU and they have universal applicability, i.e. whichever law that may be pointed out by the regulations will be applicable for the court. There are though national limitations to how far the foreign law will be interpreted. In the case where the issue relates to contractual obligations the governing law will be the law that is chosen by the parties or, when no law has been chosen, the law that most closely relates to the relevant contractual obligation.

An interesting phenomenon within the harmonizing instrument of the Rome Convention is the opportunity to declare national rules as internationally imperative. The 25 a § of the central Swedish code on collective labour law (*Medbestämmandelagen*) has been declared as imperative. The rule is special in the sense that it states that even though a foreign law has been pointed out for the interpretation of a collective agreement, the legality of a strike action shall be decided by Swedish law. This may result in precarious situations where a collective agreement that would have been dismissed because it is regarded as enforced by duress in accordance with the governing law that is pointed out by the Rome I Regulation. However, the outcome in Sweden will be contrary because the strike action is allowed in accordance to Swedish law and the choice of law clause that states that the entire collective agreement will be governed by Swedish law will also be valid.

The question of enforceability addresses the issue of how a foreign verdict can be enforced through Swedish authorities. Normally, a foreign verdict will not be enforced in Sweden. However, there is an important exception for verdicts governed by the Brussels Regime. It shall be stressed that the opposite presumption governs arbitral verdicts. Arbitral verdicts will, in other words, be enforced internationally.

A conclusive chapter (chapter 5) discusses some of the more interesting problems in the opinion of the author. A comprehensive inference is that the EU regulations that aim to harmonize the inter-European market are toothless due to the use of national interpretations and imperative national legislation.

The practical advice given to practicing lawyers, employers and workers' unions is to use the possibilities of enclosing the collective agreements with prorogation clauses and choice of law clauses in order to minimize the risk of unforeseen consequences. As a *de lege ferenda* argumentation the author wants to see a greater uniformity of the Brussels Regulation and the Swedish national independent laws on jurisdiction in order to secure a better foreseeability. Further it is argued that the EU harmonization differs dangerously from jurisdiction to jurisdiction and that this carries the risk to see a mirage of harmonization in the EU. An over-grasping opinion of the thesis can be summarized in the fundamental opinion that the parties should be able to predict the consequences of their actions.

Sammanfattning

Uppsatsen behandlar svenska internationella privat- och processrättsliga (IP-rätt) frågor rörande den svenska kollektiva arbetsrätten, varmed förstås den relation mellan arbetsgivare och fackförening samt de tvister som därur kan uppstå. Huvudfrågorna är de som traditionellt anses utgöra den IP-rättsliga problematiken, vilka utgörs av jurisdiktionsfrågan, lagvalsfrågan och verkställighetsfrågan.

Jurisdiktionsfrågan regleras av Bryssel I-förordningen i de fall då svaranden har sitt hemvist inom EU och huvudregeln för dessa fall är att svaranden inte skall behöva svara i andra domstolar än sitt hemlands. Här finns en mängd viktiga undantag, ett av de viktigaste utgörs av möjligheten att avtala om behörig domstol. Vidare så finns det regler som säger att rätt forum för ett avtal är den ort där den, för tvisten, relevanta förpliktelsen har sin fullgörelseort (*forum solutionis*). För det fallet att det är en utomobligatorisk skadevållande handling så är rätt forum det i vilket skadan har uppstått eller kan uppstå (*forum delictii*). När ett moderbolag har en utländsk etablering så är det bolaget även skyldigt att svara i etableringsstaten. Finns det flera svaranden i en tvist så kan dessa alla komma att behöva svara i någon av de svarandes hemviststater.

Lagvalsfrågan regleras av de EU-rättsliga Rom I-, och Rom II-förordningarna om lagval för avtal respektive om lagval för utomkontraktuella situationer. De två instrumenten är universellt tillämpliga med vilket menas att den lag som pekas ut skall vara tillämplig, vilken av all världens lagar det än må vara. För avtal är den viktigaste huvudregeln att avtal om lagval accepteras (s.k. partsautonomi). Om ingen lag är avtalad så måste domstolen bestämma till vilket land tvisten har närmast anknytning. I uppsatsen redogörs för ett antal relevanta schablonregler. Den viktigaste av dessa på kollektivavtalsrättens område kan sägas vara den regel som säger att orten för den relevanta huvudförpliktelsen för käromålet skall vara forumort.

I uppsatsen redogörs för den problematik som kan förekomma i samband med tillämpning av de båda lagvalsinstrumenten. Exempelvis så kan länder förklara vissa nationella bestämmelser vara internationellt tvingande. På den svenska kollektiva arbetsrättens område har så gjorts för Medbestämmandelagens § 25 a. Bestämmelsen säger att även om ett annat lands lag är utpekad i ett fall som rör stridsåtgärders tillämplighet så skall svensk lag avgöra stridsåtgärdens lovlighet. Detta för med sig att en fackförening kan använda sig av en stridsåtgärd som egentligen skulle anses vara rättsstridigt tvång enligt den utpekade lagen i syfte att få ett kollektivavtal undertecknat. Om det införs en lagvalsklausul som utpekar svensk rätt i detta kollektivavtal så skall hela avtalet anses giltigt och legitimt i svensk rätt. Den främmande rätts definition av ett eventuellt rättsstridigt tvång underkänns till förmån för den svenska strejkrätten.

Utomobligatoriska förpliktelser, är som namnet antyder, förpliktelser som grundar sig på ansvar utanför avtal. Sådana förpliktelser på den kollektiva arbetsrättens område kan t.ex. grunda sig på skador till följd av vidtagna stridsåtgärder. För att avgöra vilken lag som skall reglera dessa fall måste man finna ett stridsåtgärdsstatut. Sådana fall skall först och främst bedömas enligt lagen i det land där skadan har lidits eller där skadan kan komma att lidas.

Verkställighetsfrågan berörs tämligen ytligt då den inte är speciell för den kollektiva arbetsrätten och det konstateras i uppsatsen att huvudregeln på området är att utländska domar inte verkställs. Det kan dock understrykas att det för skiljedomar gäller motsatt huvudregel. Utländska skiljedomar verkställs alltså vanligen.

I konklusionsdelen kan författaren sägas anföra en grundlinje som utgår från att alla parter skall kunna överblicka konsekvenserna av sitt handlande. Detta resulterar dels i det konkreta rådet till alla verksamma på området att införa prorogations- och lagvalsklausuler i kollektivavtal samt i ett *de lege ferenda*-resonemang där bl.a. vikten av de nationella autonoma domsrätsreglernas överensstämmande med Bryssel-/Luganoreglerna och ett mer förutsebart stridsåtgärdsforum förespråkas i fall med flera svarande parter.

Förkortningar

AD	Arbetsdomstolens domar
art.	artikel
Ds	Departementsserien
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
EFTA	<i>European Free Trade Association</i> (sv. Europeiska frihandelssammanslutningen)
EG	Europeiska Gemenskaperna
EGD	Europeiska Gemenskapernas domstol före Lissabonfördragets ikraftträdande 091201)
EU	Europeiska Unionen
EUD	Europeiska Unionens domstol (efter Lissabonfördragets ikraftträdande 091201)
EUT	Europeiska Unionens officiella tidning
FSU	Finnish Seamen's Union
HTF	Tjänstemannaförbundet HTF
ITF	International Transport Workers' Federation
IP	internationell privat- och processrätt
JT	Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet
LAS	Lagen (1982:80) om anställningsskydd
LO	Landsorganisationen i Sverige
MBL	Lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (Medbestämmandelagen)
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
RF	Regeringsformen
SEKO	Facket för service och kommunikation
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
UB	Utsökningsbalken
v.	<i>versus</i> (sv. mot)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den svenska internationella kollektiva arbetsrätten är den uppsättning av regler som bestämmer vilken domstol som är behörig, vilket lands lag som skall tillämpas och i vilken grad en utländsk dom kan verkställas i Sverige när det rör kollektivarbetsrättsliga frågor med internationell anknytning.

Ett typexempel kan vara att ett utländskt fartyg ligger i Göteborgs hamn varpå hon blir utsatt för stridsåtgärder av en svensk fackförening som vill att fartyget tecknar ett så kallat ITF-kollektivavtal.³ Fartygets tyska befäl undertecknar avtalet eftersom han känner sig ekonomiskt trängd och upplever att fartyget inte kan komma ur hamn om inte fackföreningen återtar sina stridsåtgärder. De ombordanställda är filippinska, kiribatiska och ryska medborgare. Fartyget är ”utflaggat” och registrerat i Panamas sjöregister men ägs av ett grekiskt rederi som har chartrat ett cypriotiskt bolag för befraktningen. Fartyget lägger endast oregelbundet till i den svenska hamnen på sin rutt mellan Helsingfors och Newcastle.

Som det introducerande typfallet antyder kan det inom den internationella kollektivarbetsrätten finnas många problematiserande anknytningar till flera olika länder varpå det blir intressant att reda ut om en svensk domstol är behörig att pröva tvisten (internationell processrätt) och vilket lands lag som i så fall skall väljas för att lösa tvisten (internationell privaträtt).

1.2 Syfte

Denna uppsats syftar till att presentera det rättsområde som kan definieras som den svenska internationella kollektiva arbetsrätten. Jag har funnit att frågan om hur kollektiva arbetsrättsfrågor med anknytning till utlandet skall hanteras är tämligen styvmoderligt behandlad i Sverige och önskar med denna uppsats erbjuda läsaren en översikt och förståelse för ämnet som sådant. I min framställning vill jag identifiera de relevanta internationellt privat- och processrättsliga frågorna samt redogöra för hur svenska domstolar har behandlat frågorna och/ eller hur de kan tänkas behandla frågorna.

---

³ Ett ITF-kollektivavtal är ett kollektivavtal som uppfyller de krav som den internationella fackföreningen International Transport Worker's Union (ITF) ställer upp.

1.3 Frågeställning

När är svensk domstol behörig att ta upp en kollektivarbetsrättslig konflikt?

Vilket lands lag skall svensk domstol tillämpa i en internationellt kollektivarbetsrättslig konflikt?

Vad gäller rörande verkställighet av domar rörande den kollektiva arbetsrätten?

1.4 Metod och material

Den metod jag har funnit mest ändamålsenlig för uppsatsen har kallats undersökningsmetoden i andra internationellt privat- och processrättsliga framställningar.⁴ Metodens tillvägagångssätt innebär att de relevanta frågeställningarna för uppsatsen prövas mot gällande regler inom den internationella privat- och processrätten. När detta görs är det viktigt att beakta vad som är speciellt för den kollektiva arbetsrätten respektive vad som är speciellt för den internationella privat- och processrätten. Mitt syfte med den valda undersökningsmetoden är att påvisa antingen att det inte kan anses föreligga några tveksamheter om hur reglerna skall tillämpas eller, vid de fall tveksamheter uppkommer, vilka för- respektive nackdelar som olika lösningar för med sig.

Lissabonfördraget trädde i kraft den 1 november 2009 och innebär att de två centrala EU-fördragen numera utgörs av Fördraget om Europeiska unionen (FEU) och Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF). Beteckningarna EG-domstolen och förstainstansrätten har ändrats till EU-domstolen och tribunalen. EU ersätter över huvud taget EG som begrepp och artikelnumreringen i fördragen ändras jämfört med tidigare. I rättspraxis kommer den gamla terminologin att leva kvar samtidigt som EU-domstolen kommer att döma i rättsfall som rör förhållanden före den 1 november 2009. Efter noggrant övervägande har jag valt att i denna uppsats använda den korrekta terminologin så långt det är möjligt, trots att det kan skapa viss förvirring. I mer abstrakt och framåtblickande utpekande används den nyare terminologin, då det är den som får anses utgöra framtiden.

För att illustrera hur liknande problem har lösts i andra länder har jag valt att fokusera på hur liknande frågeställningar har behandlats i framförallt Tyskland och tysk litteratur. Tyskland har ett kollektivarbetsrättsligt grundsystem som i stort liknar det svenska, vilket gör landet lämpligt som komparationsobjekt. Den omfattande juridiska litteratur och långa tradition som finns på området i Tyskland är också ett starkt argument för att se hur liknande problematik har debatterats och vilka argument som har framförts

---

⁴ Se exempelvis Lindskoug, Patrik; Jurisdiktion och lagval för elektronisk handel, s. 3.

för den ena eller andra uppfattningen i Tyskland. Det skall understrykas att de komparativa jämförelserna endast är sporadiska och avsedda som exempel. Uppsatsen syftar inte till att på något som helst vis klarlägga rättsläget i Tyskland eller att utgöra någon komparativrättslig bedömning av de båda systemen eller dessas juridiska lösningar på relevant problematik. Det är snarare så att den tyska litteraturen istället tjänar som en författarens inspiration i syfte att underlätta förståelsen hos läsaren för de berörda frågorna.

1.5 Avgränsningar

Med hänsyn till uppsatsens karaktär av terminsomfattande examensarbete har jag funnit mig tvungen att begränsa min redogörelse till något som närmast liknar en bredare översikt av det svenska rättsläget vad gäller främst frågorna om jurisdiktion och lagval på den svenska internationella kollektivarbetsrättens område. Uppsatsen berör primärt en situation som kan sägas utgå från en svensk domstols perspektiv. Hur en utländsk domstol tillämpar svensk rätt ligger med andra ord utanför denna uppsats ramar.

Den kollektiva arbetsrätten är i detta arbete begränsad till relationen mellan fackförening och arbetsgivare eller arbetsgivarförening och med särskilt fokus på jurisdiktions-, och lagvalsfrågor för kollektivavtal och fackliga stridsåtgärder.

Föreningsrättsliga aspekter är lämnade utanför behandlingen. Det som sålunda återstår efter denna stympning är huvudsakligen parternas ömsesidiga skyldigheter enligt kollektivavtalen eller i ömsesidig utomobligatorisk relation.

1.6 Disposition

Jag har valt att i första hand låta jurisdiktions-, lagvals- och verkställighetsfrågorna utgöra strukturen för denna framställning för att därefter i andra hand låta Bryssel I-, Rom I- och Rom II-förordningarnas logik och uppbyggnad utgöra ett slags "skelett" för den deskriptiva framställningen. I den takt som de relevanta frågorna för uppsatsen behandlas i de ovannämnda förordningarna behandlas även därtill hörande praxis och doktrin löpande. Mot bakgrund av denna logik följer jurisdiktionsfrågan i avsnitt 2, lagvalsfrågan i avsnitt 3 och verkställighetsfrågan i avsnitt 4.

Som avslutande del (avsnitt 5) återfinns en analys ("Konklusion och avslutande synpunkter") där jag framför personliga synpunkter, reflektioner och juridiska slutsatser kring de IP-rättsliga frågorna rörande den svenska internationella kollektivarbetsrätten som har behandlats i uppsatsen. Även konklusionsdelen eftersträvar att följa samma struktur som faktadelen.

Jag har bifogat de bestämmelser ur förordningarna som jag mest intensivt diskuterar i uppsatsen. De utvalda utdragen ur förordningstexterna är bifogade som Bilaga A (Bryssel I-förordningen), Bilaga B (Rom I-förordningen) och Bilaga C (Rom II-förordningen).

1.7 Ämnesintroduktion

För att förstå hur den svenska internationella kollektiva arbetsrätten ser ut så behövs en förståelse för såväl svensk internationell privat- och processrätt som för kollektiv arbetsrätt. Jag presenterar nedan en mycket förenklad förklaring av dessa områden för den läsare som antingen vill friska upp minnet eller få en överblick av den något speciella juridiken som präglar internationell privaträtt och kollektiv arbetsrätt.

Det är min förhoppning att detta avsnitt också skall vara till gagn för läsare som tidigare inte har bekantat sig med de aktuella juridiska disciplinerna men ändå önskar förstå för rättsläget rörande kollektivavtal med internationell karaktär.

1.7.1 Allmänt om svensk internationell privat- och processrätt

Svensk internationell privat- och processrätt kallas den uppsättning av bestämmelser som reglerar vilken domstol och vilket lands lag som skall väljas när en tvist har flera aspirerande domstolar och/ eller rättssystem.⁵

Det är viktigt att understryka att svensk internationell privat- och processrätt i princip är nationell och inte en del av någon konform internationell rättsordning. Dock skall det poängteras att Sverige har ingått flera internationella konventioner. Även på EU-rättslig nivå har det framlagts förordningar och direktiv för att tillgodose det behov av förutsebarhet (*rättssäkerhet*) som finns när exempelvis en avtalstvist av internationell karaktär uppkommer. Viktigast på det här området är Romkonventionen samt dess uppdaterade efterföljare Rom I-förordningen som är tillämplig på avtal ingångna efter 2009-12-17 (Rom I-förordningen art. 29).

Den första frågan som normalt behandlas är alltså den internationellt processrättsliga om domstolens behörighet att ta upp tvisten till prövning (frågan är även bekant som jurisdiktionsfrågan, frågan om domstolsbehörighet eller som frågan om domsrätt).

När en domstol anser sig behörig att ta upp en tvist till prövning så följer den internationellt privaträttsliga frågan om vilket lands lag som bör väljas.

---

⁵

Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2008, s. 23 f.

Det kan här te sig märkligt att svenska domstolar tillämpar utländsk rätt som i mångt och mycket är främmande jämfört med den svenska rätten. För att undvika allt för stora problem i tillämpningen har den svenska internationella privaträtten, precis som de allra flesta andra länders internationella privaträtt, lagstiftningsmässigt förklarat vissa regler vara *internationellt tvingande regler (positiv ordre public)* vilket innebär att dessa skall tillämpas trots att ett annat lands lag tillämpas på tvisten i övrigt. Vidare kan även domstolen förklara någonting vara i strid mot den allmänna ordningen här i landet (*negativ ordre public*), denna domarens möjlighet att förklara utländsk rätt skall dock tillämpas ytterst restriktivt eftersom internationell privaträtt lutar sig mot *principen om lojal rättstillämpning* som säger att den utländska rätten skall tillämpas av den svenska domstolen så som lagen tillämpas på sin vanliga ort vid tvistens uppkommande. En del av den svenska internationella privaträtten finns stipulerad i *kollisionsregler*, vilka återfinns i olika lagar rörande olika rättsområden för att i dessa fall reglera vilket lands lag som är tillämplig för en tvist av internationell karaktär.⁶

1.7.2 Allmänt om kollektiv arbetsrätt med internationell anknytning

Med den kollektiva arbetsrätten förstås främst det rättsområde som reglerar kollektivavtalet och dess avtalsparter. Parterna till ett kollektivavtal är en arbetstagarorganisation och en arbetsgivarorganisation eller en arbetsgivare. Det är dessa kollektivavtalsparter som brukar betecknas som arbetsmarknadsorganisationer. Även deras ömsesidiga utomkontraktuella relation omfattas till stor del av det rättsområde som kallas kollektiv arbetsrätt. Rätten för enskilda att organisera sig hör också normalt till rättsområdet.⁷ I denna uppsats är dock den relationen inte prioriterad, istället är fokus förlagt till relationen mellan arbetsmarknadsparterna; det vill säga arbetstagarorganisationen och arbetsgivaren eller arbetsgivarorganisationen.

I syfte att sluta kollektivavtal kan arbetsmarknadsparterna vidta så kallade stridsåtgärder. De vanligaste stridsåtgärderna är arbetsnedläggelse (lockout eller strejk), blockad och bojkott.⁸ I Sverige är rätten att vidta stridsåtgärder skyddad enligt grundlagen.⁹

I de fall då ett kollektivavtal har internationell anknytning på något sätt eller det uppstår tvister till följd av kollektivavtal eller stridsåtgärd så kan man tala om internationell kollektiv arbetsrätt. Ett exempel på när ett kollektivarbetsrättsligt fall kan ha internationell anknytning är det inledande typfallet (avsnitt 1.1). Tvister av denna karaktär har fått större omfattning i

---

⁶ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2008, s. 41 ff.

⁷ Schmidt, Facklig arbetsrätt, s. 13 ff.

⁸ Jfr 41 § 1 st. MBL.

⁹ 2:17 RF.

takt med att ekonomin och därmed även arbetsmarknaden har internationaliserats.¹⁰

Det har sagts att svensk IP-rätt på arbetsrättens område i viss mån präglas av den materiella arbetsrättens karaktär på grund av IP-rättens behov av att se till den materiella rätten vad gäller exempelvis frågan hur ett rättsförhållande skall kvalificeras.¹¹

---

¹⁰

Schmidt, Facklig arbetsrätt, s. 38 f.

¹¹

Saf, SvJT, 2008-09, sid. 227.

2 Jurisdiktion

2.1 Allmänt om jurisdiktion

Den första formella frågan som en svensk domstol har att undersöka när den ställs inför ett fall som på något sätt har anknytning till ett annat rättssystem är att avgöra om domstolen är behörig och således har domsrätt, eller som det också kallas, jurisdiktion. Denna första fråga är internationellt processrättslig medan den andra frågan som handlar om vilken lag som skall väljas är internationellt privaträttslig (se kap. 3).

Den svenska domsrätten reglerar i vilka frågor en svensk domstol är behörig att ta upp en tvist till prövning. Idag kan det sägas att det går att urskilja två typer av huvudfall inom svensk internationell processrätt. Dessa två typer är dels de som är internationellt reglerade (genom konventioner och genom den EU-rättsliga Bryssel I-förordningen 44/2001 om domsrätt och om verkställighet av domar på privaträttens område) och dels de som är reglerade av svenska internationell-processrättsliga principer, vilka även kallas *autonoma domsrättsregler för internationella tvister* (se avsnitt 2.2.2).¹²

Bryssel I-förordningen (Brysselförordningen) är EU:s förordning för behörighet och verkställighet (Rådets förordning EG 44/2001). Förordningen är en ny version av den tidigare gällande Brysselkonventionen från 1968 som gällde för EG:s medlemsländer och därmed även Sverige efter inträdet och fram till och med Brysselförordningens ikraftträdande. Brysselkonventionen var formellt sett inte en del av EG-rätten men EG-domstolen gavs tolkningsrätt genom ett tilläggsprotokoll från år 1971. Sedan Lissabonfördraget har trätt i kraft och det som förr var att hänföra till EG-rätt numera är att betrakta som EU-rätt har Brysselförordningen således en status av EU-rättslig förordning. Förordningen blir tillämplig då svaranden har sitt hemvist inom EU-området.

I förhållande till de länder som är med i EFTA men inte i EU, med undantag för Liechtenstein (med andra ord: Norge, Island och Schweiz), gäller Luganokonventionen som i allt väsentligt är närmast identisk med Brysselkonventionen och därför också mycket lik Brysselförordningen. Med hänsyn till läsandets underlättande och med anledning av Brysselförordningens och Luganokonventionens likheter i allmänhet och EU-domstolens harmoniserande tolkningar i synnerhet som gör att det kan antas att ett rättsfalls utgång inte får någon skillnad om det avgörs i förhållande till ett EU- eller EFTA-land kommer jag i fortsatt framställning att behandla Brysselförordningen och Luganoreglerna som

¹²

Jfr AD 1995 nr 120.

Bryssel/Luganoreglerna. EU-domstolen har inte rätt att tolka Luganokonventionen, men de konventionsanslutna staterna är skyldiga att följa praxisutvecklingen i konventionsstaterna.¹³ Det är också viktigt att påminna att för denna första grupp av domstolsbehörighetsfall så är också EU-rätten i vidare mening en fundamental byggsten. Som exempel kan nämnas EG-rättens grundläggande principer om fri rörlighet och icke-diskriminering.

Såvida Bryssel/Luganoreglerna inte reglerar en uppkommen tvist krävs det att tvisten har en viss *anknytning* till domstolslandet (Sverige i detta fall). För att avgöra om tvisten har anknytning till Sverige ser man till olika anknytningsmoment för att avgöra om tvisten är tillräckligt relaterad till det potentiella domstolslandet. Det är utifrån forumreglerna i RB kap. 10, i vilket den nationella domsrätten fördelas, som man har att göra en försiktig analogisk tillämpning utifrån när tvisten har internationell karaktär.¹⁴

2.2 Särskilt om jurisdiktion i kollektiva arbetstvister

Den centrala svenska kollektivarbetsrättsliga regleringen Medbestämmandelagens förarbeten behandlar frågan om kollektivarbetsrättsliga tvister med internationell anknytning enkom genom att hänvisa till internationellt processrättsliga principer i rättstillämpningen.¹⁵ Den svenska arbetsrätten är även i övrigt sparsamt befattad med kollisionssnormer för vilken domstol som skall väljas. Arbetstvister regleras normalt i Lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister (LRA), den tar dock inte ställning till hur svensk internationell privaträtt på området skall vara reglerad. Detta innebär idag att man i första hand har att tillämpa Bryssel/Luganoreglerna. I andra hand, för de fall då svaranden inte har sitt hemvist inom EU/EES och därmed inte omfattas av de nyssnämnda reglerna, tillämpa de internationellt processrättsliga principer som främst bygger på försiktiga analogier från RB 10 kap.¹⁶

2.2.1 Bryssel-/Luganoreglerna

Så som för svensk domsrätt i allmänhet så är också i kollektiva arbetstvister Bryssel I-förordningen det viktigaste instrumentet för bestämmande av domstols behörighet. Bryssel I-förordningen härstammar ur ett EG-direktiv med direkt effekt vilket medför att dess tillämplighet i medlemsländerna inte kräver implementation för att kunna åberopas som gällande rätt i domstol.

---

¹³ Luganokonventionen art. 54 B; art. 1, Tilläggsprotokoll nr 2 och appendix

¹⁴ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2008, sid. 120 f.

¹⁵ Prop. 1975/76:105 bilaga 1 sid. 327.

¹⁶ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2008, sid 120 ff.

2.2.1.1 Bryssel-Luganoreglernas tillämplighet (art. 1)

Enligt Bryssel-förordningen art. 1 är förordningen tillämplig på ”privaträttens område”, vilket innebär att det för tvister rörande kollektivavtal och kollektivarbetsrättsliga frågor i övrigt först måste fastställas huruvida dessa över huvud taget faller inom beteckningen ”privaträttens område”. Det blir här av intresse att först se till huruvida kollektivarbetsrättsliga åtaganden och kollektivavtal är en del av den offentliga eller privata rätten. Denna kvalifikationsfråga blir en processrättslig fråga vilken därför principiellt skall avgöras enligt *lex fori* (domstolslandets lag).¹⁷

Bryssel-förordningen tillämplighetsrekvisit kan liknas vid en kollisionsnorms så kallade referensled samtidigt som hänvisningen till domstolslandets lag kan liknas vid ett så kallat anknytningsled. Ett referensled refererar vilken typ av fall som skall avgöras med hjälp av bestämmelsen och anknytningslandet pekar ut vilket lands lag som skall reglera tvisten.

Jonas Malmberg* och Claes-Mikael Jonsson* kategoriserar potentiella internationella arbetstvister i tre grupper; (1) avtalsrättsliga tvister, (2) tvister rörande säkerhet och arbetsmiljö och (3) kollektivarbetsrättsliga tvister. Den första gruppen, bestående av avtalsrättsliga tvister, är privaträttslig samtidigt som arbetsmiljörelaterade tvister är att anse som offentligrättsliga. Det är emellertid den tredje gruppen som vållar problem eftersom den inte lämpar sig att kategoriseras som varken privaträttslig eller offentligrättslig.¹⁸ För att komma undan kvalifikationsproblematiken menar Malmberg att en lösning är att fokusera på vilka yrkanden som åberopas samt hur domstolarnas utslag normalt verkställs.¹⁹ Vidare menar Malmberg att laglighetsfrågorna av kollektivarbetsrättsliga tvister hänförliga till stridsåtgärder i Sverige är att inordna i tre typer; (1) fastställsetalan rörande lagligheten av en stridsåtgärd, (2) skadeståndsanspråk på grund av stridsåtgärder och (3) frågan, i en kollektivavtalstvist, huruvida en föregående stridsåtgärd varit lovlig eller inte.²⁰ I Sverige uppkommer dessa frågor mellan parter som är privata aktörer och sanktioneras även mellan parterna genom exempelvis skadeståndsutdömande. Därför, menar Malmberg, är kollektivarbetsrätten i Sverige att betrakta som privaträtt.²¹

---

¹⁷ Bogdan, Svensk internationell privaträtt, 208 sid. 64 ff.

* Jonas Malmberg är professor i civilrätt (särskilt arbetsrätt) vid Juridiska Institutionen vid Uppsala Universitet.

* Claes-Mikael Jonsson är forskningsassistent vid Juridiska Institutionen vid Uppsala Universitet och chefsjurist för LO.

¹⁸ Malmberg, National Industrial Relations v. Private International Law, sid. 220 f.

¹⁹ Malmberg, National Industrial Relations v. Private International Law, sid. 221.

²⁰ Malmberg, National Industrial Relations v. Private International Law, s. 222.

²¹ Malmberg, National Industrial Relations v. Private International Law, s. 223.

2.2.1.2 Forum domicilii (art. 2)

Angående domstols behörighet stadgar Bryssel-förordningens art. 2 som huvudregel att talan, mot den som har sitt hemvist i en medlemsstat, skall väckas i det land där svaranden har sitt hemvist (s. k. *forum domicilii*). Såväl fackföreningar som arbetsgivarorganisationer och bolag är juridiska personer. Henvist för en juridisk person är, enligt art. 60, det land i vilket den juridiska personen antingen har ett stadgeenligt säte, sitt huvudkontor eller i vilket det utför sin huvudsakliga verksamhet. Henvistbegreppet för juridiska personer är EU-rättsligt autonomt definierat, d.v.s. gemensamt för alla medlemsstaters tillämpning, med syftet att undvika behörighetskonflikter på den grunden att olika nationella tolkningar av detta begreppet skulle leda till stor osäkerhet.²²

Från denna huvudregel om *forum domicilii* finns det dock ett antal undantag samt begränsningar av den annars ”vanliga” tillämpningen av domstolslandets internationella privaträtt som har ansetts ha en diskriminerande innebörd. För svensk del innebär det att Sverige inte får använda sig av forumreglerna i RB 10:3 (s.k. förmögenhetsforum) eller i RB 10:4 (s.k. gäldsforum) gentemot de som omfattas av Bryssel-/Luganoreglernas personkretsar. De undantagna bestämmelserna innebär att svensk domstol har domsrätt så snart en svarande har egendom eller har ingått ett kontrakt i Sverige. I förhållande till svaranden i länder gentemot vilka Bryssel-/Luganoreglerna inte gäller så äger reglerna fortsatt legitim tillämpning (se avsnitt 2.2.2 om svenska autonoma domsrättsregler).

De undantag till huvudregeln att väcka talan i svarandens hemvistland som är av störst relevans på kollektivavtalsrättens område behandlas nedan i den ordning de tas upp i Bryssel-förordningen. Det första undantaget är art. 5.1 som ger möjlighet för käranden att väcka talan i den ort som skall anses som uppfyllelseort för den, för käromålet, relevanta förpliktelsen (*forum solutionis*). Det andra relevanta undantaget är art. 5.3 som ger möjlighet för en kärande att väcka talan i utomobligatoriska förhållanden i den ort där skadegörande handling vidtagits, där skada lidits eller där skada kan lidas (*forum locus delictii*).

2.2.1.3 Forum solutionis för kollektivavtalsrättsliga tvister enligt art. 5.1.a)

I art. 5.1.a) stadgas att talan rörande avtal skall väckas i det land där uppfyllelseorten för avtalsförpliktelsen ligger (s.k. *forum solutionis*). Jämfört med äldre svensk internationell privaträtt är detta ett relativt okänt fenomen som hämtats från andra europeiska länder.²³ I sammanhanget kan det vara intressant att uppmärksamma att de individuella anställningsavtalen

²² Preambeln till Bryssel I-förordningen (44/2001), p. (11).

²³ Jämför exempelvis tysk rätts § 29 *Zivilprozessordnung* vilken stadgar ett ”*Gerichtsstand der Erfüllungsort*” (fritt översatt: Uppfyllelseortens domstolsplats).

(mellan den individuella arbetstagaren och arbetsgivaren) är att skilja från kollektivavtal även om de ofta grundar sig på normerande bestämmelser i kollektivavtalet. I ett individuellt anställningsavtal är den huvudsakliga förpliktelsen för arbetstagaren att utföra arbete (vilket motsvaras av arbetsgivarens förpliktelse att betala lön). Dessa individuella arbetsrättstvister har specialregler som avser att skydda arbetstagarna i Bryssel förordningen då de betraktas som s.k. *weak party-contracts*. I fortsatt framställning kommer denna typ av individuella arbetsavtal inte att behandlas vidare.

Innebörden av art. 5.1 ger en kärande möjligheten att väcka talan i det lands domstolar inom vilket uppfyllelseorten för avtalet finns. För att art. 5.1.a) skall kunna bli tillämplig måste domstolen fastställa; 1) att det rör sig om en *avtalsrättslig tvist*, 2) vilken förpliktelse som är *relevant förpliktelse* enligt käromålet och 3) vilken ort som är *uppfyllelseort* för huvudförpliktelsen. För att förenkla den praktiska tillämpningen av Bryssel förordningen har två standardiserade tolkningar om vad som skall anses vara uppfyllelseort för köpeavtal och tjänsteavtal intagits i art. 5.1.b). Vad gäller ett kollektivavtal är det naturligtvis klart att det inte rör sig om försäljning av varor, varför köpeavtalsbestämmelsen inte blir tillämplig. Det är däremot något mer oklart om det kan tänkas att det är ett sådant fall som kan betecknas som utförande av tjänster. Det har i denna fråga anförts att det är ”mycket tveksamt om arbetsgivarens åtagande att gentemot kollektivavtalsbärande arbetstagarorganisation tillämpa det av honom undertecknade kollektivavtalet kan anses vara att betrakta som en tjänst”.²⁴ Det stadgas i 5.1.c) att de avtal som inte kan placeras in under 5.1.b) skall tolkas enligt 5.1.a). Den cirkulära länshänvisningen i art. 5.1.c) innebär egentligen inte mer än att de avtal som inte kan passas in under de autonoma tolkningsschablonerna i 5.1.b) skall tolkas enligt huvudregeln. På så sätt är alltså 5.1.c) endast förtydligande vilket dock kan leda till förvirring för den oinvidge tillämparen.

2.2.1.3.1 Avtalsrättslig tvist enligt art. 5.1.a)

Det är möjligt att tänka sig att vad som enligt ett avtalsstatut betecknas som avtalsrättslig tvist enligt ett annat lands lag betecknas som något annat. Det blir av denna anledning intressant att avgöra vad som över huvud taget kategoriseras under begreppet ”avtal”.

I denna fråga har EGD uttalat att tolkningen av vad som är ”avtal” skall göras autonomt för att underlätta enhetlighet vid rättstillämpningen. Denna del av art. 5.1.a) skall alltså inte tolkas enligt nationell rätt, utan med hänsyn till de syften och ändamål som finns i de gemensamma reglerna. I den prejudicerande domen, som rör ett föreningsmedlemskap, uttalar domstolen att det förhållande med förpliktelser gentemot varandra som uppkommer mellan medlemmarna i en förening är att hänföra till avtalsrättens område i

²⁴

SOU 2005:89, sid. 178.

den autonoma tolkningen av 5.1.a).²⁵ HD har i sin tur tolkat EGD:s utslag som att ”avtal” skall tolkas brett.²⁶

I detta sammanhang bör också nämnas den situationen att svarandesidan bestrider att avtal alls har ingåtts och att det av den anledningen inte föreligger domsbehörighet enligt art. 5.1. Grundprincipen på detta område är att det är kärandens plikt att lägga fram bevis som styrker domstolens behörighet.²⁷ I ett kollektivavtalsrättsligt mål blir bevis om avtalsbundenheten så kallade dubbelrelevanta rättsfakta eftersom de även är relevanta för prövningen i sak (det vill säga den kollektivavtalsrättsliga prövningen). I svensk rätt gäller i dessa fall *påståendedoktrinen* vilken i princip förespråkar svensk domstols behörighet så snart käranden påstår att avtal föreligger med mindre påståendet uppenbart saknar grund.²⁸ I AD 1995 nr 120 förde fackförbundet HTF talan mot det danska bolaget Premair A/S som bildats efter upplösningen av ett konsortium mellan Scanair och Conair A/S. HTF yrkade att Scanairs verksamhet hade övergått till Premair vilket skulle leda till återanställningsrätt för arbetstagarna samt att Premair inte iakttagit företrädesreglerna i 25 § LAS vilka skulle innebära att ett antal HTF-anslutna arbetstagare skulle erbjudas arbete i Premair. I detta fall blev den påstådda företagsövergången ett dubbelrelevant rättsfaktum. Arbetsdomstolen menade att när det föreligger en koppling till Sverige så skall ett sådant påstående vara tillräckligt för att grunda behörighet.²⁹

Ett kollektivavtalsfall bör inte falla på denna grunden då ett sådant påstående i realiteten bör vara tämligen enkelt att bevisa med beaktande av parternas sedvanliga förhandlingsförfaranden som kännetecknas av skriftlighet och protokollförande.³⁰

Mot den nyss givna bakgrunden förefaller det naturligt att det från statligt utredningshåll har rekommenderats att en prorogationsklausul förs in i ett kollektivavtal (se avsnitt 2.2.3 för utförligare redogörelse för prorogationsklausuler i kollektivavtal).³¹

2.2.1.3.2 Relevant förpliktelse enligt art. 5.1.a)

Nästa delfråga som domstolen har att ta sig an är fastställandet av den relevanta förpliktelsen för tolkningen av art. 5.1.a). I det EG-rättsliga fallet de Bloos samt i det svenska NJA 1999 s. 673 slogs det fast att den relevanta förpliktelsen i art. 5.1. är den förpliktelse som ligger till grund för käromålet.³² Detta innebär att domstols behörighet är avhängig av hur talan är utformad. Det har härom framförts att tillämpningen av art. 5.1 kan bli

---

²⁵ Målnr 34/82.

²⁶ NJA 1997 s. 415.

²⁷ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2008, sid 130.

²⁸ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2008, sid 130.

²⁹ AD 1995 nr 120.

³⁰ Schmidt, Facklig arbetsrätt, s. 52 ff.

³¹ SOU 2005:89 sid. 180 f.

³² Målnr 14/76 och (i svensk praxis) NJA 1999 s. 673.

”beroende av tillfälligheternas spel” beroende på vilken part som först väcker talan.³³ Med detta menas att den part som först väcker talan har en viss makt att välja hur han skall formulera sin talan för att få väcka talan i en viss stat.

Vid fastställandet av vilken förpliktelse som skall anses vara den huvudsakliga förpliktelsen skall maximen om *accessorium sequitur principale* följas.³⁴ Det innebär att man skall sortera bort alla andra förpliktelser förutom huvudförpliktelsen, vilken sedan ensam (utan de andra punkternas eventuella anknytningar) skall bli avgörande för fortsatt tillämpning av art. 5.1.³⁵

Vid bestämmandet av vad som är huvud- respektive biförpliktelse skall det, av forumlandets internationella privaträtt, utpekade aktuella avtalsstatutet tillämpas (den s.k. *Tessiliregeln*).³⁶ Här måste man redan i domstolsbehörighetsfrågan snegla på hur lagvalsfrågan i domstolslandet är reglerad (se avsnitt 3). Denna parallelläsning är akademiskt relativt komplicerad. Hatzidaki-Dahlström framhäver dock att det är viktigt att se till det faktum att EU-staterna idag har en harmoniserad lagvalsreglering vilket leder till ett utpekande av samma materiella rätt och att detta system ligger till grund för rättssäkerhet och förutsebarhet.³⁷ Huruvida art. 5.1 över huvud taget är tillämplig i ett fall om ogiltighetstalan kan ifrågasättas, det är emellertid Pålssons åsikt att art. 5.1 i liknande fall bör vara tillämplig om det inte ”redan från början står klart att något avtalsförhållande inte har uppkommit”.³⁸

För att fastställa vad som är den relevanta förpliktelsen i kollektivavtalstvister är det först viktigt att se till vad ett kollektivavtal enligt materiell nationell rätt egentligen är. Adlercreutz skiljer individuella arbetsavtal från kollektivavtal i det att individuella arbetsavtals väsentliga innehåll är relationen mellan arbetsgivare och arbetstagare och det åtagande att utföra arbete som därur stammar. Ett kollektivavtal definierar Adlercreutz som en ”regleringsform” som endast mer abstrakt reglerar enskilda arbetsförhållanden och inte innehåller något åtagande om utförande av arbete.³⁹ Vad som således generellt bör definieras som kollektivavtalets huvudförpliktelse, sett i förhållande till dess natur, är dess syfte att vara ”ömsesidigt bindande eller förpliktande” för avtalets parter.⁴⁰ Adlercreutz menar fortsatt att kollektivavtalet är ett sätt för arbetsmarknadsparterna att aktivt reglera de seder och bruk som man önskar skall råda på den

---

³³ Pålsson, Brysselkonventionen, Luganokonvention och Bryssel I-förordningen, sid. 99.

³⁴ Mål nr 266/85 samt (i svensk praxis) NJA 1999 sid. 673.

³⁵ Pålsson, Brysselkonventionen, Luganokonventionen och Bryssel I-förordningen, s. 100.

³⁶ Mål nr 12/76 samt (i svensk praxis) NJA 1999 s. 673.

³⁷ Hatzidaki-Dahlström, EU: s internationella privat- och processrätt, s. 41.

³⁸ Pålsson, Brysselkonventionen, Luganokonventionen och Bryssel I-förordningen, s. 99.

³⁹ Adlercreutz, Kollektivavtalet, 1954, s. 7.

⁴⁰ Adlercreutz, Kollektivavtalet, 1954, s. 9.

avgränsade arbetsmarknaden.⁴¹ Adlercreutz menar att detta ger ett kollektivavtal såväl avtals- som lagkaraktär.⁴² Han diskuterar vidare betydelsen av den blotta bundenheten av kollektivavtalet och framhäver betydelsen av ”frivilligheten såsom grund för bundenheten” för upprätthållandet av den juridiskt klassiska principen om *pacta sunt servanda* (avtal skall hållas).⁴³ I det fall en domstol har att avgöra om ett kollektivavtal föreligger eller inte anser Adlercreutz den blotta förpliktelsen att följa avtalet vara ett ”väsentligt kriterium”.⁴⁴ Detta har alltså principiell betydelse när ett käromål väcks, enligt reglerna för *forum solutionis* enligt art 5.1, med syftet att göra en negativ fastställsetalan om att kollektivavtalet inte skall anses ingånget och därmed också inte anses vara giltigt eftersom den relevanta förpliktelsen som käromålet i det fallet grundar sig på bör vara att hänföra till avtalsbundenheten i sig.

Ytterligare ett problem vid svensk lag som utpekat avtalsstatut är att kollektivavtal inte är särskilt klart definierat, utan beskrivs endast som ett avtal mellan arbetstagarorganisation och arbetsgivare eller arbetsgivarorganisation ”om anställningsvillkor för arbetstagare eller om arbetsförhållandet i övrigt”.⁴⁵ I exempelvis tysk rätt anses å andra sidan ett kollektivavtal *ha till uppgift* att reglera rättigheter och förpliktelser mellan kollektivavtalsparterna och består av rättsnormer som reglerar såväl innehåll, avslutande och upphörande av arbetsförhållande som företagsrelaterade frågor.⁴⁶ Definitionsskillnaderna anser jag vara intressant på det sättet att det torde innebära att, åtminstone ett tyskt, kollektivavtals huvudförpliktelse är att reglera arbetsförhållandet varför uppfyllelseorten bör vara den plats där arbetet utförs.

2.2.1.3.3 Uppfyllelseort enligt art. 5.1.a)

Själva kvintessensen av art. 5.1 är naturligtvis att fastställa vilken ort som slutligen skall räknas som uppfyllelseorten för den relevanta avtalsförpliktelsen i käromålet. Är uppfyllelseorten reglerad i avtalet eller om den på annat sätt kan uttolkas genom avtalstolkning så skall det avtalade följas. Är uppfyllelseort däremot oreglerad så skall, enligt praxis, det av domstolslandets internationella privaträtt utpekade avtalsstatuts regler gälla vid fastställandet av uppfyllelseort.⁴⁷ Avtalsstatut är för alla Bryssel förordningens medlemsstater i första hand Rom I-förordningen. Det kan här noteras att domstolen i fall som rör tillämpningen av 5.1.a) måste ta hänsyn till lagvalsfrågan redan innan de kan avgöra domstolsbehörigheten.

⁴¹ Adlercreutz, Kollektivavtalet, 1954, s. 14 f.

⁴² Adlercreutz, Kollektivavtalet, 1954, s. 16 f.

⁴³ Adlercreutz, Kollektivavtalet, 1954, s. 21.

⁴⁴ Adlercreutz, Kollektivavtalet, 1954, s. 22.

⁴⁵ 23 § MBL.

⁴⁶ *Tarifvertragsgesetz § 1* ”Der Tarifvertrag regelt die Rechte und Pflichten der Tarifvertragsparteien und enthält Rechtsnormen, die den Inhalt, den Abschluß und die Beendigung von Arbeitsverhältnissen sowie betriebliche und betriebsverfassungsrechtliche Fragen ordnen können.”

⁴⁷ Mål nr 12/76 samt (i svensk praxis: NJA 1999 s. 673).

Tesslifallets prejudicerande betydelse skall inte gälla i ett fall där den tvistiga avtalsförpliktelsen innebär ett avstående från ett visst handlande samtidigt som den inte har någon geografisk begränsning. En sådan negativ förpliktelse har sin uppfyllelseort överallt i alla världens stater och det har därför ansetts olämpligt att låta sådana tvister väckas i enlighet med art. 5.1.⁴⁸

2.2.1.4 Utomobligatoriska skadeståndsanspråk (art. 5.3)

När ett fall rör utomobligatoriska skadeståndsanspråk så gäller artikel 5.3 vilken säger att det är domstolen i det land där skadan inträffade eller kan inträffa som har behörighet att ta upp målet (*forum locus delicti*). När ett sådant utomobligatoriskt skadeståndsanspråk föreligger så kan talan väckas mot den som har hemvist i en medlemsstat vid en domstol i det landet där skadan har lidits eller kan komma att lidas.

Skadestånd utanför avtalsförhållanden, skall likt begreppet ”avtal” i art. 5.1, tolkas autonomt med hänsyn till det gemensamma instrumentets system och syften.⁴⁹ Begreppet skall anses innefatta alla skadeståndsanspråk som inte är att hänföra till begreppet avtal i art. 5.1.

Uppdelningen av avtalsrättsliga och utomobligatoriska skadeståndsanspråk i art. 5 kan medföra problem om det anförs så väl avtalsrättsliga grunder som utomobligatoriska grunder för ett skadeståndsanspråk. Med hänsyn till att art. 5 utgör en undantagsmöjlighet till huvudregeln i art. 2 så har det i EG-rättslig praxis framförts att en domstol som är behörig att pröva frågor enl. art. 5.3 inte på den grunden är behörig att pröva frågor som terminologiskt skall hänföras till art. 5.1. För att alla delar av ett fall garanterat skall bli prövat i samma forum finns alltid möjligheten att väcka talan i svarandens hemviststat.⁵⁰

2.2.1.4.1 ”Den ort där skadan inträffade eller kan inträffa” enligt art. 5.3

Regeln i 5.3 om talan som avser utomobligatoriska förhållanden är oproblematiserad så länge både den ort där skadan vidtagits som den ort där skadan lidits (eller kan komma att lidas) ligger inom samma medlemsstat, då den stadgar att det är vid domstolen i det land där skadan inträffat eller kan inträffa som talan skall väckas. Det klassiska, vägledande prejudikatsfallet inom EU-rätten på detta området är mål 21/76 (*Bier mot Mines de Potasse d’Alsace*), vilket rörde en miljöskada som lidits i Nederländerna men som förorsakats i Frankrike. I det fallet ansågs båda

---

⁴⁸ Målnr C-256/00.

⁴⁹ Målnr 189/87 (Se särskilt p. 22).

⁵⁰ Målnr 189/87 (Se särskilt p. 19-21).

dessa fora vara behöriga att pröva tvisten.⁵¹ På den kollektiva arbetsrättens område är mål 18/02 ("DFDS Torline A/S") av intresse. Det danska företaget DFDS Torline A/S (Torline) stämde den svenska fackföreningen SEKO som hade arbetat för att säkra den polska besättningens kollektivavtalsbundenhet på rutten Göteborg – Harwich genom blockad. Fallet togs upp av den danska arbetsdomstolen som hänsköt målet till EGD för inhämtande av ett förhandsavgörande angående tolkningen av art. 5.3. Den första frågan som ställdes var huruvida art. 5.3 skulle anses omfatta lovligheten av kollektiva stridsåtgärder, domstolen svarade att frågan om utomobligatorisk skadeståndsansättning även omfattade laglighetsprövningen av stridsåtgärder. Den andra frågan som Arbejdsretten ställde rörde frågan om det ansågs nödvändigt att tillfogande av skada skall vara en säker eller trolig följd av stridsåtgärdens vidtagande i sig eller om det är tillräckligt att stridsåtgärden blott som nödvändig grund utlöste skadevållande sympatiaktioner. I domstolens mening var det tillräckligt att stridsåtgärden utlöste andra sympatiaktioner för att betraktas som skadevållande i sig. Vidare var frågan om det gjorde någon skillnad att vidtagandet av en stridsåtgärd är avhängig av dess legitimitet, vilket domstolen svarade att det inte gjorde i artikel 5.3: s mening. Frågan om var skadan uppkommit kan tolkas som att en, i en konventionsstat vidtagen, kollektiv stridsåtgärd mot ett fartyg som är registrerat i en annan konventionsstat kan anses uppkommen i den andra staten vilken är flaggstat för fartyget. Att den skadegörande handlingen har inträffat i Sverige ansågs stå klart, om sedan skadan kan anses vara uppkommen i flaggstaten Danmark var en fråga för den danska arbetsdomstolen att bedöma. Vid den bedömningen skulle dock det faktum att Danmark var flaggstat endast beaktas som ett i mängden av andra anknytningar för avgörandet.⁵² Pålsson menar att domen i denna del har begränsat prejudikatvärde och hänvisar till dess "salomoniska" karaktär.⁵³ Vad som däremot står klart är att varken den ort där stridsåtgärden vidtogs eller fartygets flaggstat är exklusiva fora vid bedömningen av skada till följd av kollektiva stridsåtgärder. Att kollektiva stridsåtgärder också omfattas är en principiellt viktig fråga för tolkningen av den autonoma tolkningen inom EU-rätten.

2.2.1.5 Etableringsställets forum enligt art. 5.5

Ett moderföretag som har en filial eller dylik etablering utomlands inom unionen är skyldig att infinna sig som svarande även i etableringslandets domstol, enligt art. 5.5.

Definitionen av etablering skall tolkas gemensamt för alla medlemsländer.⁵⁴ I målet *Somafer* fastslogs att en etablering i art. 5.5: s mening skall anses vara "ett verksamhetscentrum som varaktigt framträder som representant för

---

⁵¹ Mål nr 21/76.

⁵² Mål nr C-18/02.

⁵³ Pålsson, SvJT 2005 s. 235.

⁵⁴ Pålsson, Brysselkonventionen, Luganokonventionen och Bryssel I-förordningen, s. 120.

ett företag till vilket det hör, har en affärsledning och är materiellt så utrustat att det kan förhandla med tredje man på så sätt att denne – trots att han vet att det eventuellt uppkommer ett rättsförhållande med det företag till vilket centrumet hör och som har sitt säte i utlandet – inte behöver vända sig direkt till detta företag utan kan ingå avtal på platsen för det verksamhetscentrum som representerar företaget.”⁵⁵ Det är inte varje etablering som soretaras under den anförda definitionen utan en etablering måste även stå under moderföretagets ledning och kontroll.⁵⁶

Det räcker inte med att definitionen av etableringsställe är uppfyllt, tvisten måste också ha att göra med verksamheten vid etableringsstället. Tvisten skall ”härflyta” ur etableringsstället.

För den kollektiva arbetsrätten kan denna regel tänkas bli relevant för det fall en svensk fackförening önskar väcka talan i Sverige mot ett företag som har sitt hemvist i en annan stat men som har en etablering i Sverige. Företaget är då skyldigt att svara i Sverige.

2.2.1.6 Gemensam processföring mot flera svaranden enligt art. 6

Art. 6 möjliggör gemensam processföring mot flera svaranden som har hemvist i olika medlemsländer. Talan kan vid en sådan situation väckas i en stat, som är en hemviststat för någon av de svarande.

Denna regel aktualiserades i det internationellt kollektivavtalsrättsliga fallet ”Viking”. I fallet var det finska sjöfartsbolaget Viking kärande mot de två svarande fackförbunden *Finnish Seamen's Union* (FSU) och *The International Transport Workers' Federation* (ITF). Bakgrunden till fallet var en kollektiv blockad till följd av en planerad omflaggning till estnisk flagg av en finlandsflaggad färja med övervägande finsk besättning vilken trafikerade en sträcka mellan Finland och Estland. Den planerade kollektiva stridsåtgärden för att förhindra omflaggningen stöddes av ITF, vilka har sitt säte i London. Till följd av detta valde det finska bolaget att väcka talan i England med stöd av art. 6.⁵⁷ Malmberg menar att detta är en möjlighet till *forum shopping*⁵⁸ inom ramarna för Bryssel förordningen.⁵⁹

2.2.1.7 Utstationeringsdirektivets betydelse för jurisdiktionsfrågan

Utöver Bryssel förordningen så är även Utstationeringsdirektivet ett viktigt EU-instrument för domstolsbehörigheten på den unionsgemensamma arbetsmarknaden även om direktivet och dess svenska implementering i

---

⁵⁵ Målnr 33/78.

⁵⁶ Målnr 14/76.

⁵⁷ Målnr C-438/05.

⁵⁸ Med *forum shopping* menas den möjlighet en part har att välja det förmånligaste forumlandet.

⁵⁹ Malmberg, *National Industrial Relations v. Private International Law*, s. 228.

form av Utstationeringslagen kanske har ännu större betydelse för lagvalsfrågan.

Utstationeringsdirektivet tillkom efter målet C-113/89 *Rush Portuguesa Lda* som handlade om vilket lands arbetsrätt som skulle tillämpas i ett fall där en portugisisk firma utförde järnvägsentreprenad i Frankrike med portugisiska utstationerade arbetstagare. Utgången i målet var att utstationerade arbetstagare hade rätt att arbeta i ett annat land utan att vara anställda där. Den kontroll som i dessa fall får utföras av det andra landets myndigheter skulle endast hänföra sig till att entreprenadföretaget följde art. 216 i anslutningsakten. Den bakomliggande tanken till Utstationeringsdirektivet är att den, för gemenskapssamarbetet, grundläggande EU-rättsliga friheten för rörlighet inte skall hindra medlemsländer att sträcka ut sin lagstiftning eller sina kollektivavtal till tillfälligt utstationerade arbetstagare i landet för att motverka så kallad ”*social dumping*”⁶⁰. I utstationeringsdirektivet redogörs för en ”hård kärna” av normer, vilken innebär att det utstationeringsadresserade landet får lov att göra förbehåll inom de områden som där stadgas. Dessa områden har främst offentlighetsrättslig karaktär, varför de skulle varit tvingande att följa även om de inte vore samlade i den speciella lagen. Den av regeringen tillsatta Lavalutredningen menar att gränsdragningen mellan vad som är offentlighetsrättsligt och civilrättsligt har blivit mer diffus och att t.ex. arbetstidslagen och diskrimineringslagarna innehåller både offentlig- och civilrättslig lagstiftning.⁶¹ I direktivets hårda kärna är även minimilön uppräknat, något som för svensk del utgör ett problem eftersom det inte finns någon lagstadgad minimilön i Sverige då ansvaret för lönebildningen läggs på arbetsmarknadsparterna.

I direktivets artikel 6 stadgas att talan får väckas i det land där utstationeringen äger rum eller har ägt rum. I Lag om utstationering av arbetstagare, som har antagits för att implementera Utstationeringsdirektivet, står det i § 10 att talan får väckas enligt de regler som gäller enligt Lagen (1974:371) om rättegång i arbetstvister. Är det som tvistas om något som inte rör direktivets ”hårda kärna” så skall talan istället väckas enligt Bryssel I-förordningens regler.

2.2.2 Svenska autonoma domsrättsregler

I de fall då domsrättsreglerna i Bryssel/Luganoreglerna inte blir tillämpliga så får domstolen falla tillbaka på den nationella processrätten och de regler som där stadgas om domstols behörighet.

När det gäller de icke-konventions- eller förordningsreglerade situationerna (när svaranden inte har hemvist inom EU/EES) så är det i arbetstvister att se till Arbetstvistlagens hänvisning i 5 kap. 3 § 1 st. där det hänvisas till RB: s regler. Det finns endast en bestämmelse i Arbetstvistlagen som är av intresse,

⁶⁰ *Social dumping* är ursprungligen ett engelskt begrepp som tycks motsvara svenskans ”illojal låglönekonkurrens”.

⁶¹ SOU 2008:123 s. 154 (Laval-fallet behandlas nedan i avsnitt 3.2.5.2.).

nämmligen den i 2 kap. 2 § 3 st. som stadgar att arbetsgivaren får sökas i den ort där arbetstagaren har sitt hemvist. Enligt Bogdan bör inte den bestämmelsen, som är av dispositiv karaktär, utsträckas och tolkas analogt till att gälla även domsrätsfrågan.⁶² Det är istället, så som för internationell processrätt i övrigt, de regler i RB kap. 10 om domstolsbehörighet som blir aktuella för en analog tillämpning. RB kap. 10 reglerar normalt vilken domstol inom Sverige som har behörighet att ta upp en tvist. Grundtanken bakom den analoga tillämpningen av dessa reglerna är att om en domstol enligt dessa regler anses behörig att ta upp en tvist, så har tvisten troligen en så pass stark anknytning till Sverige att svensk domsrätt bör bli tillämplig.⁶³ I rättsfallet AD 1995 nr 120 gjorde Arbetsdomstolen även analogier från Luganokonventionen som i detta fall egentligen inte var tillämplig eftersom svarandens hemland (Danmark) ännu inte hade tillträtt konventionen. Målet rörde skadeståndsanspråk för brott mot den svenska lagen om anställningsskydd (LAS) vilket ansågs utgöra svenskt rättsskipningsintresse samtidigt som domstolen menade att Luganokonventionen gav uttryck för internationellt vedertagna principer rörande domstolsbehörighetsfrågor och därför kunde tillämpas i bedömningen om den svenska domstolen skulle anses vara behörig. Vidare menade domstolen att det faktum att såväl Sverige som Danmark hade tillträtt konventioner på olika håll som i och för sig råkade vara otillämpliga i detta fall medförde att man kunde tänka sig att dessa nya konventioner utgjorde nya domsrätsgrundande regler.⁶⁴ Pålsson har kritiserat domstolen för att ha gjort en allt för fri och vidlyftig tolkning av den EU-rättsliga praxisen som snarare sade att domsrätsreglerna skulle tolkas restriktivt.⁶⁵

På den internationella arbetsrättsens område är det främst en försiktig analogitolkning av RB 10 kap. § 1 om möjligheten att väcka talan i den ort där svaranden har sitt hemvist som torde bli tillämplig. I internationella kollektivarbetsrättsliga tvister blir det intressant att se till vad som räknas som hemvist för juridisk person eftersom såväl bolag som fackföreningar är avtalsparter. Hemvist i Sverige har en juridisk person om den har sitt säte här. Enligt § 5 Lagen (1992:160) om utländska filialer m.m. så anses utländsk medborgare och utländska företag som driver näringsverksamhet i Sverige vara att anse som svenska rättssubjekt och därmed skyldiga att svara inför svensk domstol.

Bogdan menar att även RB 10 kap. 3 § 1 st. om hur den som äger egendom här i riket också kan sökas här bör kunna bli analogt tillämpligt i de arbetstvister som handlar om betalningsskyldighet. Även 10 kap. 4 §, s.k. kontraktsforum, bör kunna bli analogt tillämplig i internationella arbetstvister där förbindelse ingåtts eller om gäld har uppkommit i

---

⁶² Bogdan, Den svenska internationella arbetsrättsens grunder, s. 87.

⁶³ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, sid 116. Jämför även den tyska civilprocessrättsliga grundprincipen på detta område "*Die örtliche Zuständigkeit indiziert die internationale Zuständigkeit*" (analogier från 12 ff §§ Zivilprozessordnung).

⁶⁴ AD 1995 nr 120.

⁶⁵ Pålsson, SvJT 1996 s. 622 ff.

Sverige.⁶⁶ I exempelvis AD 1977 nr 9 lär domstolsbehörigheten ha grundats på just 10:4, ingen foruminvändning gjordes varför frågan heller inte ställdes på sin spets.⁶⁷

AD 1981 nr 24 berörde svensk domstols behörighet att ta upp ett mål i vilket en svensk fackförening genomförde stridsåtgärder å ITF: s vägnar gentemot ett maltesiskägt fartyg. Det maltesiska rederiet ville stämma in ITF för fredspliktsbrott mot ett spanskt kollektivavtal i svensk domstol. Rederiet menade att ITF visserligen hade sitt huvudkontor i London men att de också hade en fast etablering i Göteborg vilken skulle grunda svensk domsrätt enligt 10:5 RB. Den svenska domstolen valde att inte utreda frågan om göteborgsetableringen eventuellt kunde vara grund för domsrätt. Att stridsåtgärder har vidtagits gentemot ett fartyg i svensk hamn ”medför inte i och för sig att tillgång till svensk domstol öppnas”. Istället konstaterade domstolen att föremålet för tvisten var ett utländskt kollektivavtal mellan ett utländskt rederi och en utländsk fackförening och att avtalsförhållandet på det sättet saknade anknytning till Sverige. Målet avvisades på grund av att domstolen inte ansåg sig ha domsrätt.

AD 1983 nr 121 rörde visserligen ett individualarbetsrättsligt förhållande mellan den Norske Sjömansmisjon i Bergen och en anställd vid Den Norske Sjömanskirke i Bergen, men är ändå intressant för den kollektiva arbetsrätten. Huvudfrågan i fallet var nämligen huruvida bestämmelsen om att arbetsgivaren kan sökas i arbetstagarens hemort enligt 2 § 2 st Lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister kunde vara tillämplig. AD konstaterade att bestämmelsen i princip är irrelevant för fastställandet av svensk domsrätt och menar att bestämmelsen endast är tillämplig för att avgöra den interna domsrätten inom Sverige. För att avgöra svensk domsrätt såg domstolen till sedvanliga autonoma anknytningsfaktorerna. Bland dessa bedömde de att den norska kyrkan i Göteborg var en svensk arbetsplats, vilket tillmättes stor betydelse. Svensk domsrätt ansågs föreligga.

---

⁶⁶

Bogdan, Den svenska internationella arbetsrättens grunder, sid. 88.

⁶⁷

Bogdan, Den svenska internaitonella arbetsrättens grunder, sid. 88.

2.2.3 Prorogationsklausuler i kollektivavtal

Prorogationsklausuler, det vill säga avtal om forumval, är accepterade i både Bryssel/Luganoreglerna och i svensk rätt i övrigt. Art. 23 i Bryssel-förordningen godkänner brett användandet av prorogationsklausuler så länge en av parterna har hemvist inom unionen, för det fall Luganokonventionen blir tillämplig gäller att en av parterna skall ha sitt hemvist inom EES-området. Även så kallad tyst prorogation, då svaranden går i svaromål utan foruminvändning och således anses acceptera domstolens behörighet, accepteras. I RB 10 kap. 16 § godtas prorogationsklausuler så länge inte ”annat är stadgat”. För de internationella kollektivavtalstvisterna är det återigen av intresse att se till Arbetstvistlagen och närmare bestämt dess 1 kap. § 3 i vilken en positiv inställning kan uttolkas i den relativa frihet parterna har att söka sig till skiljedomstol.

I både Bryssel-/Luganoreglerna och RB 10 kap. 16 § uppställs krav på att prorogationsavtalet skall vara specificerat och inte helt generellt hållet. Det finns dock inget formellt hinder mot att införa prorogationsklausuler om rättsförhållanden som ännu inte existerar, dock måste de vara åtminstone någorlunda specificerade för att accepteras av rättsordningen.⁶⁸

I praxis har en prorogationsklausul med hänvisning till Schweiz som exklusivt forum i anställningsavtal (som förvisso inte grundade sig på ett kollektivavtal) underkänts på den grunden att det ansågs som om schweizisk domstol i tillräckligt hög grad kunde tillgodose de skyddsintressen som stadgats för arbetstagare i svensk lag.⁶⁹ Å andra sidan har ett anställningsavtal med prorogationsavtal senare godkänts av EGD.⁷⁰ I den situationen att ett kollektivavtal skulle ha en prorogationsklausul som hänvisar till utlandet menar Bogdan att man bör se till parternas relativa jämnstyrka och därmed också godkänna prorogationsklausuler i högre grad än i individuella anställningsavtal.⁷¹

En prorogationsklausul får, inom ramarna för art. 23 Romförordningen, hänvisa till ett land som inte är direkt berört av tvisten. Pålsson berör scenariot och menar att det kan finnas intresse att använda sig av möjligheten då vissa forum kan anses vara neutrala eller särskilt sakkunniga inom ett visst område.⁷²

AD 1976 nr 101 rörde ett anställningsavtal (ej kollektivavtal) för vilket Schweiz var angivet som exklusivt forum. Forumvalet ansågs inte tillgodose

---

⁶⁸ Pålsson, Brysselkonventionen, Luganokonventionen och Bryssel I-förordningen, s. 186 f.

⁶⁹ AD 1976 nr 101.

⁷⁰ Mål nr 25/79.

⁷¹ Bogdan, Den svenska internationella arbetsrättens grunder, s. 87 f.

⁷² Pålsson, Brysselkonventionen, Luganokonventionen och Bryssel I-förordningen, s. 187.

arbetstagarens skyddsintressen i tillräckligt hög grad varför svensk domstol ansåg sig ha behörighet att uppta tvisten.

Vad gäller kollektivavtal menar Bogdan att man bör se till parternas relativa jämnstyrka och därför i högre grad acceptera prorogations- och skiljeklausuler.⁷³ I linje med detta gav de stora arbetsmarknadsparterna Svenskt Näringsliv och LO inför förbundsavtalen 2005 rekommendationen att ett jurisdiktions- och ett lagval skulle införas i kollektivavtalen när utländska arbetsgivare tillfälligt blir medlemmar i Svenskt Näringsliv vid utstationering av arbetsgivare. Rekommendationen att välja svensk domstol motiverades med att svenska domstolar har bättre förståelse för svenska förhållanden.⁷⁴

---

⁷³

Bogdan, Den svenska internationella arbetsrättens grunder, s. 87 ff.

⁷⁴

Svenskt Näringsliv/LO, Rekommendation 2005, Bilaga 2, p. 2.

3 Lagvalsfrågan

3.1 Allmänt om lagval i kollektivarbetsrättsliga frågor

Frågan om vilket lands lag som skall gälla för en kollektivarbetsrättslig tvist med internationell anknytning kan med fördel delas upp i delfrågorna om det är en kollektivavtalsrättslig fråga eller en obligationsrättslig fråga samt om de EU-rättsliga reglerna om fri rörlighet och diskrimineringsförbud måste beaktas eller ej. Den första frågan, om det rör sig om en kollektivavtalsrättslig fråga eller om det är en utomobligatorisk förpliktelse avgör vilken uppsättning av EU-rättsliga kollisionsnormer som skall tillämpas i målet. Rör det sig om ett kollektivavtal så skall Rom I-förordningens bestämmelser tillämpas. Är det istället fråga om kollektiv arbetsrätt som inte härstammar ur ett kollektivavtalsrättsligt förhållande mellan parterna så blir Rom II-förordningen om lagval för utomobligatoriska förpliktelser tillämplig. Om det rör sig om EU-medborgare så måste FEU:s bestämmelser om antidiskriminering och fri rörlighet respekteras.⁷⁵

3.1.1 Utstationeringsdirektivets betydelse för lagvalsfrågan

Lagen (1999:678) om utstationering av arbetstagare (Utstationeringslagen), som är baserad på Direktiv 96/71 om utstationering av arbetstagaare (Utstationeringsdirektivet), har en speciell ställning som internationellt privaträttslig lagvalsregel i och med att den svenska domstolen skall tillämpa lagen innan lagvalsfrågan har beaktats rent formellt sett.

I § 5 Utstationeringslagen stadgas vilka svenska regler en utländsk arbetsgivare skall följa oavsett vilken lag som annars gäller för de individuella anställningsförhållandena, dessa bestämmelser är huvudsakligen offentliga arbetsrättsbestämmelser så som exempelvis arbetsmiljöreglerna. I § 8 stadgas de för internationell kollektivarbetsrätt relevanta bestämmelserna. Det är MBL:s regler om föreningsrätt och förhandlingsrätt i §§ 7,8 och 10 som inte får frånträdas vid utstationering till Sverige. Vidare stadgas att när kollektivavtal slutits med svensk arbetstagarorganisation så skall även § 41 gälla. Vid brott mot kollektivavtal skall §§ 54, 56 och 60 MBL gälla.

---

⁷⁵ För den här uppsatsen är de mest aktuella bestämmelserna: EUF art. 18 om icke-diskriminering (art 12 i EGF), art. 45 om fri rörlighet för arbetskraft (art. 39 i EGF), art. 49 om etableringsfrihet (art. 43 i EGF) och art. 56 om fri rörlighet för tjänster (art. 49 i EGF).

3.2 Särskilt om lagval för kollektivavtalsrättsliga förpliktelser

Kollektivavtal hör till det området som i IP-rättslig litteratur brukar karakteriseras under paraplybeteckningen förmögenhetsrättsliga avtal, trots de många särdrag som finns.⁷⁶ De förmögenhetsrättsliga avtalen är, när svensk domsrätt föreligger, enligt traditionell svensk internationell privaträtt att hänföra till ett *avtalsstatut (lex contractus)*, d.v.s. en rättsordning som reglerar de materiella, avtalsrättsliga frågor som kan uppkomma i ett kollektivavtal av internationell karaktär.⁷⁷ I tysk litteratur har Junker framfört att det främst är tre frågor som principiellt skall tolkas av kollektivavtalsstatutet; 1) frågan om kollektivavtalets giltighet, 2) frågan om kollektivavtalets tolkning och 3) frågan om vilka rättsverkningar som kollektivavtalet skall tillmätas.⁷⁸

Rom I-förordningen är tillämplig på privaträttsliga avtalsförpliktelser som innebär lagkonflikt för avtal som ingåtts efter den 17 december 2009. I sin egenskap av förordning har den direkt tillämplighet i Sverige så som också i alla andra EU: s medlemsstater. Den före detta gällande Romkonventionen (implementerad i svensk rätt genom Lagen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser) är fortsatt tillämplig på de avtal som ingåtts före den 17 december 2009 och efter Romkonventionens implementering i svensk rätt den 1 juli 1998. Tidigare gällde den så kallade individualiserande metoden för lagval i svensk internationell privaträtt på avtalsrättens område. Ett fall i vilket reglerna före Romkonventionen blir tillämpliga, lär med hänsyn till kollektivavtalsslutandets frekvens och kollektivavtalens normala löptider inte bli tillämpligt särskilt lång tid framöver för denna typ av avtal. Praxis från äldre tid är trots det intressant vad gäller arbetsdomstolens tolkningar av kollektivavtal med internationell anknytning eftersom Romkonventionen och Rom I-förordningen har stora likheter.⁷⁹

Malmberg behandlar frågan huruvida Romkonventionen, som i detta avseende har samma lydelse som Rom I-förordningen, överhuvudtaget är tillämplig på kollektivavtal mot bakgrund av kollektivavtalens olika natur i de olika medlemsländerna.⁸⁰ I Guiliano/Lagarde-rapporten, som kan betraktas som ett slags förarbete till Romkonventionen, nämns att artikel 6 (om individuella anställningsavtal) inte är ämnad att beröra kollektivavtal, och att det därför inte skulle spela in att anställningsavtalet i sig hade kopplingar till ett kollektivavtal. Malmberg menar att detta är en allt för

---

⁷⁶ Bogdan, Den svenska internationell arbetsrättens grunder, s.. 90.

⁷⁷ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, s. 251; Bogdan, Den svenska internationella arbetsrättens grunder, s.. 90 f.

⁷⁸ Junker, Internationales Arbeitsrecht im Konzern, s. 415.

⁷⁹ Saf, JT 2008-09, s. 226.

⁸⁰ Malmberg, National Industrial Relations v. Private International Law, s. 229.

förenklad bild av Romkonventionens tillämplighet och belyser vikten av att se hur kollektivavtal regleras från land till land. I länder där kollektivavtal är offentligrättsliga instrument med stor statlig inblandning bör det stå klart att dessa inte är tillämpliga redan på den grunden att de inte är privaträttsliga (t. ex. Frankrike). I exempelvis Sverige där den statliga inblandningen är minimal och kollektivavtalen således är att betrakta som privaträttsliga avtal som därför också skall regleras av Rom I-förordningen med det naturliga undantaget för den särskilda bestämmelsen om lagval för individuella anställningsavtal.⁸¹ I AD 2009 nr 39 behandlar domstolen kort Romkonventionens tillämpningsområde (Rom I-förordningen är i detta fall likalydande) och menar att den i det fallet som rörde en tvist angående ett kollektivavtals giltighet är tillämplig utan några av de undantag som finns för speciella avtal.⁸² Detta innebär att det är Rom I-förordningens regler om att, så länge parterna inte avtalet annat, det är den lag i det land där den part som skall utföra avtalets karakteristiska prestation har sitt hemvist, eller det land till vilket avtalet har sin närmaste anknytning vars lag skall vara kollektivavtalsstatut.

3.2.1 Partsautonomi

Romförordningens huvudregel stadgas i art. 3 och säger att avtalsfriheten är accepterad genom uttryckliga lagval för antingen hela avtalet eller också olika lagval för olika delar av avtalet eller även olika lagval för olika rättsfrågor (s.k. *depecage*).⁸³ Parternas lagval måste vara uttryckligt eller vara tydligt med beaktande av övriga omständigheter. Bogdan menar att regelns lydelse inte lämnar något utrymme för hypotetiska resonemang om vad parterna skulle kunna ha valt om ett lagval hade gjorts.⁸⁴ EU: s Grönbok hävdar dock att det är upp till domstolens bedömning av omständigheterna att avgöra vad parterna ”kan anses tyst eller konkludent ha kommit fram till i lagvalsfrågan”.⁸⁵

Kollektivavtalsparterna behöver inte göra ett lagval som har en naturlig anknytning till förhållandet med undantag för det fallet att det gäller ett försäkringsavtal. Vid försäkringsavtal måste lagvalet nämligen ha viss anknytning till avtalet, enligt art. 7.3 i Romförordningen.

Lagvalet kan, enligt art. 3.2, göras när som helst, vilket innebär att parterna kan ändra sig när en tvist väl har uppkommit eller till och med vid rättegångens början. Ett sådant nytt lagval får dock inte påverka giltigheten

---

⁸¹ Malmberg, *National Industrial Relations v. Private International Law*, s. 229 f.

⁸² AD 2009 nr 39 (se särskilt s. 10).

⁸³ Bogdan, *Svensk internationell privat- och processrätt*, 2008, s. 255 f.

⁸⁴ Bogdan, *Svensk internationell privat- och processrätt*, 2008, s. 255.

⁸⁵ Kommissionens Grönbok om omvandling av 1980 års Romkonvention om tillämplig lag för avtalsförpliktelser till ett gemenskapsinstrument och dess revidering i samband därmed, 2003. Avsnitt: 1.5.

till formen enligt art. 11 och får heller inte försämma en eventuell tredje mans ställning.⁸⁶

I art. 3.3 stadgas det att indispositiva regler i ett land inte får avtalas bort i ett sådant fall där avtalet huvudsakligen har bindningar till det landet. Art. 3.4 har samma grundtanke som art. 3.3 men avser att skydda de EU-rättsliga reglerna. I denna bestämmelse betraktas EU som ett land.⁸⁷

3.2.2 Lagvalsklausuler

En lagvalsklausul är parternas skriftliga bekräftelse för deras val av avtalsstatut som skall reglera avtalet eller delar av avtalet och är på så sätt också ett skriftligt uttryck för partsautonomin och avtalsfriheten.

En lagvalsklausuls förekomst och giltighet skall enligt art. 3.5 avgöras enligt art. 10, 11 och 13. De refererade bestämmelserna behandlar samtycke och materiell giltighet (art. 10), avtalets giltighet till formen (art. 11) samt bristande rättskapacitet och bristande rättshandlingsförmåga (art. 13). För samtycke och materiell giltighet stadgar art. 10 att det är den lag som, om lagvalsklausulen vore giltig enligt förordningen, är utpekad av densamma som skall användas vid prövningen om giltighet av samma lagvalsklausul. I praktiken blir det alltså ofta det avtalsstatut som lagvalsklausulen självt föreskriver som skall tillämpas rörande dess giltighet.⁸⁸ I 10.2 stadgas att en part dock kan åberopa lagen i det land där den parten har sin vanliga vistelseort för att fastställa en ogiltighet om det framgår av omständigheterna att det vore orimligt att använda den lag som utpekas av 10.1. Ett exempel när detta skulle kunna bli tillämpligt har målats upp av Saf* där hon beskriver en exempelsituation på följande vis:

”En ruritansk säljare skickar ett anbud att sälja varor till en svensk köpare. Enligt ruritansk rätt kan passivitet utgöra en giltig accept. Säljaren anger i sitt anbud att om köparen inte avvisar anbudet inom en vecka anses köparen ha accepterat anbudet. Anbudet innehåller även en lagvalsklausul som stipulerar att ruritansk rätt ska tillämpas på avtalet (och därmed även anbudet).”⁸⁹

I detta fall skulle köparen bli bunden av avtalet trots att ren passivitet inte utgör giltig accept i svensk rätt, i enlighet med art. 4 och art. 10.1 i Rom I-förordningen. För att den skyddsregel som finns i 10.2 skall bli tillämplig och köparen skall få lov att få fastställt att han inte har samtyckt enligt lagen i det land där han har sitt vanliga hemvist så måste det framgå av omständigheterna att det skulle vara orimligt att använda säljarens lag för att

---

⁸⁶ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, s. 257.

⁸⁷ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2008, sid 257.

⁸⁸ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2008, sid. 257 f.

* Carolina Saf är doktorand i internationell privaträtt vid Juridiska

Institutionen vid Stockholms Universitet.

⁸⁹ Saf, JT 2009/10, s. 204.

tolka köparens handlande (i detta fall underlåtenhet) som bindande till avtalet. I Guilano/Lagarde-rapporten framhävs att hänvisningen till en parts uppträdande innebär att en tillämpning av bestämmelsen inte behöver begränsas till passivitetsfall utan även kan röra annat som får läggas till grund för en rimlighetsbedömning.⁹⁰ Saf menar att skyddsregeln som sådan visar att det är samtycket, eller m.a.o. ”den faktiska partsviljan”⁹¹ som är det primära vid tillämpningen av partsautonomin.⁹² Det här är en intressant bestämmelse för de internationellt privaträttsliga frågorna rörande svenska kollektivavtal med internationell anknytning eftersom Sverige har begränsat tillämpningen av Rom I-förordningen som forumland rörande frågan kring kollektivavtals ingående efter blockad genom att förklara 25 a § MBL som internationellt tvingande regel enligt art. 9 i Romförordningen. De svenska bestämmelserna kan i vissa fall innebära att avtalsslutande parter kan hamna i en situation som liknar den exemplifierade med den ruritanska säljaren och den svenska köparen ovan. Typexemplet är att ett utländskt fartyg ligger i svensk hamn och utsätts för blockad av ett svenskt fackförbund (som enligt fartygets hemlands lag skulle innebära rättsstridigt tvång) i syfte att teckna ett kollektivavtal. Efter det att fartygets befäl valt att teckna ett kollektivavtal som innehåller en lagvalsklausul som hänvisar till svensk rätt så uppstår tvist om kollektivavtalets giltighet varpå det blir avgörande om lagvalsklausulen skall anses giltig. I svensk praxis finns det ett antal intressanta avgöranden där fall med liknande förutsättningar har avgjorts, vilka refereras nedan med fokus på frågeställningarna om lagvalsklausulernas giltighet (giltighetsreglerna i allmänhet behandlas i avsnitt 3.2.8).

3.2.2.1 AD 1992 nr 10 ”Phillip Arkansas”

Det första fallet där giltigheten av en lagvalsklausul i ett kollektivavtal prövades var AD 1992 nr 10 (Phillip Arkansas) i vilket det liberianska fartyget Phillip Arkansas låg i Göteborgs hamn när hon blev utsatt för blockad av Sjöfolksförbundet som ville se att ett internationellt kollektivavtal som höll ITF-standard tecknades. I det omtvistade avtalet fanns en lagvalsklausul som sade att svensk rätt skulle gälla för avtalet. AD valde att först pröva lagvalsklausulens tillämplighet separat utan beaktande av kollektivavtalet i övrigt. Vid prövningen av lagvalsklausulens giltighet menade AD att blockadens betydelse för avtalets tillkomst var avgörande för om klausulen var giltig eller inte. Blockaden bedömdes ha haft en avgörande betydelse för undertecknandet av kollektivavtalet varför något samtycke inte ansågs finnas och lagvalsklausulen befanns ogiltig.

3.2.2.2 AD 2007 nr 2 ”Rickmers Tianjin”

Även i AD 2007 nr 2 (Rickmers Tianjin) var förhållandena relativt lika de i Phillip Arkansas. I detta fallet låg ett bahamanskt fartyg för hamn i Luleå

---

⁹⁰ Guiliano och Lagarde, Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations, kommentar till artikel 10.2.

⁹¹ Saf, JT 2009/10, s. 204.

⁹² Saf, JT 2009/10, s. 204.

när hon utsattes för blockad i syfte att teckna ett ITF-kollektivavtal. Kollektivavtalet hade en lagvalsklausul som hänvisade till svensk rätt. Tvisten rörde i huvudsak kollektivavtalets giltighet, varför prövning av lagvalsklausulens giltighet var en viktig delfråga. Med samma behandling av lagvalsklausulen som i Phillip Arkansasfallet, d.v.s. genom att separera tolkningen av lagvalsklausul från avtalet i övrigt och se till vilken betydelse blockaden haft för kollektivavtalstecknandet, finner AD att lagvalsklausulen skall vara utan betydelse för lagvalsfrågan. För att bedöma klausulens giltighet menar domstolen att, för att avgöra om bolaget befunnit sig i en sådan tvångssituation som de åberopar, det är av avgörande betydelse att fastställa vilken betydelse förbundets blockad haft för avtalets tillkomst. Med beaktande av att bolaget inte hade några andra möjligheter än att teckna avtalet för att överhuvudtaget kunna komma ur hamn menar domstolen att bolaget befann sig i en tvångssituation. Domstolen väljer dock uttryckligen att inte hänföra detta till ett rättsstridigt tvång i enlighet med 29 § Avtalslagen. På grund av den upplevda tvångssituation som bolaget befann sig i lämnades lagvalsklausulen utan avseende i frågan om lagval. Vidare menar domstolen att förbundets invändning om att en liknande lagvalsklausul eventuellt hade varit accepterad i bahamansk rätt är utan betydelse för frågan om lagvalsklausulens giltighet.

3.2.2.3 AD 2009 nr 39 ”Sava Star”

Det norskägda fartyget Sava Star med huvudsakligen rysk besättning och som var registrerat i Panamas skeppsregister utsattes för stridsåtgärder av en svensk fackförening när hon låg i svensk hamn i syfte att få två ITF-kollektivavtal till stånd. I kollektivavtalen fanns lagvalsklausuler som hänvisade till svensk rätt. Tvisten i arbetsdomstolen var en mellandom som endast avsåg att pröva lagvalsklausulernas giltighet. Vid denna giltighetsprövning var det ostridigt mellan parterna att svensk rätt skulle avgöra giltigheten av klausulerna i enlighet med art. 8.1 i Romkonventionen angående materiell giltighet (jfr. Art. 11 Rom I-förordningen). I målet behandlades ogiltighet på grund av 1) bristande behörighet, 2) bristande samtycke eller partsvilja, 3) rättsstridigt tvång enligt 29 § Avtalslagen, 4) strid mot tro och heder i enlighet med 33 § Avtalslagen samt ogiltighet på grund av klausulernas otillbörlighet till sitt innehåll enligt 36 § Avtalslagen.

Angående bristande behörighet anförde bolaget att förbundet inte var behöriga att företräda de ombordanställda och att kollektivavtalet var ett avtal mellan de anställda och bolaget. Domstolen gick istället på förbundets argumentation vilken grundade sig på att kollektivavtalet var ett avtal mellan bolaget och förbundet.

Den andra anförda ogiltighetsgrunden, d.v.s. bristande samtycke, är en grundprincip för såväl Rom I-förordningen (även för den i detta fallet aktuella Romkonventionen) som för svensk rätt i övrigt. Den materiella bestämmelsen som i detta hänseende blir aktuell för prövning är om stridsåtgärderna har utgjort rättsstridigt tvång enligt 29 § Avtalslagen. Domstolen menar att utgångspunkten i denna frågeställning måste vara att

tillåtna stridsåtgärder inte kan anses vara sådant tvång som avses i 29 § Avtalslagen. De stridsåtgärder som lett fram till kollektivavtalslutandet ansågs vara sådana som hade grundlagsstöd i RF och det poängterades även att hela kollektivavtalslagstiftningen lutar sig mot grundtanken att stridsåtgärder används vid ingåendet. Lagvalsklausulerna ansågs inte ogiltiga på grund av rättsstridigt tvång. Därefter prövades frågan om vidtagandet av stridsåtgärder kunde ha ansetts vara i strid med bestämmelsen om tro och heder i 33 § Avtalslagen. För att denna ogiltighetsgrund skulle kunna bli tillämplig menade Arbetsdomstolen att förfarandet måste vara klart illojalt. Det ansågs inte vara klart illojalt att utnyttja den situation som bolaget befunnit sig i, förbundet hade heller inte utnyttjat någon okunnighet hos bolaget om lagvalsklausulernas innebörd eller att det skulle ha rört sig om agerande på gränsen till svek vid avtalstecknandet. Den nära sammanhängande 36 § Avtalslagen prövades också och befanns även den vara otillämplig särskilt med beaktande av att dess tillämplighet gällande kollektivavtal ansetts vara ”mycket begränsad” enligt uttalanden i förarbetena.⁹³ Domstolen betonar dock att tillämpligheten inte är omöjlig men menar att bestämmelsen i detta fall inte skall tillämpas.

Arbetsdomstolen utredde även huruvida stridsåtgärderna eventuellt stått i strid med Lex Britannia i MBL (Lex Britannia behandlas i avsnitt 3.2.5.2). Bolaget menade att de redan var bundna av ett kollektivavtal med en rysk fackförening och att den svenska fackföreningens stridsåtgärder syftade till att tränga undan det ryska avtalet till förmån för ITF-avtalet varför stridsåtgärderna skulle betraktas som otillåtna med följden att avtalet och lagvalsklausulerna var ogiltiga. Det var ostridigt mellan parterna att MBL inte var direkt tillämpligt på fartyget som arbetsplats, vilket fick följden att förbudet mot stridsåtgärder i 42 § 2 st, första och andra meningarna inte blev tillämpligt. Bolaget menade att denna bestämmelsen stod i strid med EG-rätten och EES-avtalet och av den anledningen inte skulle vara tillämplig med hänsyn till EG-rättens företräde. Det återstod därför att avgöra om EG-rätten alls var tillämplig på förhållandena i fallet. Arbetsdomstolen menar att det är ostridigt att det är flaggstatens lag (Panama) som gäller för arbetsförhållandena varför fartyget också skall anses vara panamanskt. Att fartyget var norskägt tillmättes inte den betydelsen att EES-avtalets regler om diskriminerande regler skulle anses tillämpliga eftersom det är ”fartygets nationalitet och inte ägarens säte som är avgörande för bedömningen”. Domstolen konstaterade även att ”syftet med att registrera ett företag i ett visst land är att om inte annat avtalas att förhållandena på fartyget ska lyda under det landets rättsordning”. Domstolen fann alltså att lagvalsklausulerna var giltiga i detta fall.

En ledamot, Kerstin Brodowsky, var skiljaktig och menade att lagvalsklausulerna borde förklarats ogiltiga på den grunden att stridsåtgärderna inte varit sådana som skyddas av 2 kap 17 § Regeringsformen. De stridsåtgärder som grundlagsskyddas i Sverige är sådana som syftar till att få till stånd kollektivavtal som reglerar

⁹³

Prop. 1975/76:81 s. 114

anställningsvillkor och förhållandena i övrigt mellan arbetsgivare och arbetstagare. Inom det syftet som skyddas ingår, menar skiljaktig ledamot, procedurregler så som exempelvis lagvalsklausuler men de måste avse en arbetsplats med anknytning till Sverige. Fartyget som arbetsplats hade inte någon anknytning till Sverige och därför skulle samtyckesfrågan bedömas enligt sedvanliga avtalsrättsliga regler. Med hänvisning till partsautonomin i Romkonventionen och den grundläggande principen att en lagvalsklausul måste ingås på frivillig grund menar ledamoten att den ekonomiska tvångssituation som förelåg inte borgade för att avtalet ingåtts frivilligt.

Caroline Saf har kritiserat avgörandet som oförutsebart i den meningen att det senaste avgörandet kring lagvalsklausuler i kollektivavtal innebar en omvändning jämfört med de två första fallen. Saf menar att det är olämpligt att tillämpa den materiella arbetsrätten för att bestämma den internationella partsautonomin, och särskilt rörande den viktiga frågan om vad som är faktiskt och frivilligt samtycke vid ingåendet av ett avtal med en lagvalsklausul.⁹⁴ Saf menar vidare att det inte är absolut nödvändigt att blotta vidtagandet av stridsåtgärder skall medföra att samtyckesfrågan ofrånkomligen skall regleras av kollektivavtalsrättens specialregler. För att exemplifiera påpekar Saf att domstolen i AD 1934 nr 142 använde sig av Avtalslagens bestämmelser om ogiltighet för kollektivavtal som idag återfinns i 36 § Avtalslagen varför det skulle finnas tillräckligt lagstöd för att upprätthålla den gamla praxisen.⁹⁵

Saf ifrågasätter även huruvida den svenska lagstiftaren överhuvudtaget föreställde sig situationen att svenska fackföreningar skulle nyttja 25 a § MBL i kombination med införandet av lagvalsklausuler i kollektivavtalen. Hon menar att det blotta införandet av 25 a §, dess egenskap av att inte vara en generell valideringsregel (istället endast tillämplig vid förekommande av stridsåtgärder) samt att varken förarbeten eller praxis berör frågan om lagvalsklausuler ingångna på grund av vidtagna stridsåtgärder pekar på att situationen är oförutsedd från lagstiftarens sida.⁹⁶ Arbetsdomstolen tillämpar sig i detta fall av territorialitetsprincipen på ett inkonsekvent sätt i förhållande till den något styvmoderliga behandlingen av flaggstatsprincipen gentemot bekvämlighetsflaggade fartyg. I enlighet med territorialitetsprincipen tolkas 2:17 RF universellt utan hänsyn till andra staters suveränitet på så sätt att tolkningen garanterar ”privata rättssubjekt horisontella, civilrättsliga rättigheter gentemot andra privata rättssubjekt utan några nationella eller territoriella avgränsningar”.⁹⁷ Saf menar att de mer långtgående konsekvenserna av domen i detta hänseende är att ett annat lands fackförening i sitt hemland vidtar en stridsåtgärd mot en arbetsgivare från ett tredje land i syfte att teckna ett kollektivavtal som hänskjuter tvisten till tillämpning av svensk rätt på grund av en lagvalsklausul. Detta torde medföra att trots att stridsåtgärden utgör en ogiltighetsgrund enligt fackföreningens hemland så är den gällande eftersom den är giltig enligt den

⁹⁴ Saf, JT 2009/10, s. 208.

⁹⁵ Saf, JT 2009/10, s. 208.

⁹⁶ Saf, JT 2009/10, s. 208 f.

⁹⁷ Saf, JT 2009/10, s. 209.

svenska rätten som lagvalsklausulen hänvisar till på grund av partsautonomi- och lagvalsklausulsbestämmelserna i Rom I-förordningen (i Safs exempel Romkonventionen, men de båda instrumenten är i denna fråga identiska).⁹⁸ Om det skulle vara så att det ovanstående exemplet skulle tas upp i fackföreningens hemland så kvarstår möjligheten för domstolen att åberopa skyddsregeln i art. 10.2 alternativt ordre publicförklara den svenska bestämmelsen med hänsyn till partsautonomins starka ställning i det andra landet (om den är stark vill säga). För att råda bot på det missförhållande som Saf menar att den svenska internationella privaträtten har hamnat i vad gäller den här frågan så tycker hon att flaggstatsprincipen bör frångås i högre grad vad gäller art 4.4 om fastställande av närmare anknytning för bekvämlighetsflaggade fartyg samt att de reglerna i den allmänna avtalsrätten avseende frivilligt samtycke för ingåendet av lagvalsklausuler återinförs.⁹⁹

3.2.3 Fastställelse av avtalsstatut i avsaknad av parternas lagval

Om parterna inte har avtalat om lagval så skall tillämplig lag fastställas enligt art. 4 i vilken det stadgas att det lands lag i vilket den part som skall utföra den karakteristiska prestationen för avtalet har sitt hemvist är den lag som blir tillämplig så länge det inte rör sig om ett transportavtal (art. 5), konsumentavtal (art. 6), försäkringsavtal (art. 7) eller ett individuellt anställningsavtal (art. 8). Det enda av dessa undantag som blir tillämpligt för delar av kollektivavtal är art. 7 om försäkringsavtal för de fall då kollektivavtalet behandlar försäkringsrättsliga frågor. De speciella reglerna för individuella anställningsavtal är inte tillämpliga för kollektivavtal och det är viktigt att uppmärksamma att ett anställningsavtal och ett kollektivavtal inte behöver regleras av samma avtalsstatut.¹⁰⁰

När ett avtal utan lagval inte passar in i schablonbestämmelserna i 4.1 så skall avtalsstatutet vara det lands lag i vilket den part som skall utföra den karakteristiska prestationen för avtalet har sin vanliga vistelseort (art. 4.2). Den springande punkten blir här att fastställa vilken prestation som skall anses vara den karakteristiska. Vilken prestation som är den karakteristiska går inte att utläsa i förordningstexten. Med hänsyn till Giuliano/Lagarde-rapporten står det dock klart att den karakteristiska prestationen i vart fall inte normalt tycks kunna utgöras av endast betalningsprestationen i sig.¹⁰¹ Anledningen till denna reglering och hänvisningen till nationell rätt menar Bogdan gör att det är lättare för parterna att fastställa den karakteristiska prestationen om den egna lagen får följas.¹⁰² Även i tysk litteratur har samma kriterium (*charakteristische Leistung*) befunnits svårt att bestämma

⁹⁸ Saf, JT 2009/10, s. 209.

⁹⁹ Saf, JT 2009/10, s. 210.

¹⁰⁰ Jfr: Bogdan, Svensk internationell arbetsrätt, s. 90.

¹⁰¹ Giuliano och Lagarde, Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations, kommentar till artikel 4.1.

¹⁰² Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2008, sid. 259.

med hänsyn till att kollektivavtalsparterna endast har medelbara förpliktelser (*mittelbare Leistungen*) gentemot varandra medan de omedelbara förpliktelserna (*unmittelbare Leistungen*) återfinns i förhållandet gentemot de båda parternas respektive medlemmar. Mot denna bakgrund menar samma tyska författare att det lämpligaste vore att söka närmaste anknytning i specialreglerna för arbetstagare, d.v.s. i första hand skall rätten på arbetsorten gälla och för det fallet att det är varierande arbetsorter skall det vara arbetsgivarens sätes lag som gäller.¹⁰³ Preambelns 19: e punkt säger att det bör vara den lag vid hemvistorten för den part som skall utföra avtalets karakteristiska prestation som skall reglera avtalet. För det fallet att avtalet ”består av en samling rättigheter och skyldigheter som kan omfattas av fler än en av de fastställda avtalstyperna, bör avtalets karakteristiska prestation fastställas med hänsyn till dess tyngdpunkt”.¹⁰⁴

Enligt 4.3 så skall de två första punkterna ge vika om det ”framgår av alla omständigheter i fallet att avtalet uppenbart har en närmare anknytning till ett annat land” och då skall också detta lands lag tillämpas som avtalsstatut. Om det inte går att fastställa tillämplig lag enligt någon av de ovan nämnda punkterna så skall ”avtalet vara underkastat lagen i det land till vilket det har närmast anknytning” enligt art. 4.3. Att fastställa vilket lands lag som har närmast anknytning blir en fråga som liknar den äldre svenska individualiserande lagvalsmetoden, för vilken gäller att avtalsstatut är den lag till vilken avtalsförhållandet visar starkast och mest naturlig anknytning. Bland de omständigheter som är att betrakta i frågan om vilket lands lag som har närmast anknytning är avtalets anknytning till andra avtal, parternas nationalitet och vanliga vistelseort, avtalsorten, uppfyllelseorten, avtalat mynslag och avtalets språk. Det torde vara de omständigheter som råder vid avtalets ingående som i första hand skall beaktas.¹⁰⁵

3.2.4 Anknytningsfaktorer

Man kan fråga sig om det ovan anförda anknytningsbegreppet i Rom I-förordningen är beslätat med den liknande äldre svenska individualiserande metoden och om det på denna grund är möjligt att nyttja äldre doktrin och praxis för att fastställa vad som är anknytningar eller hur man legitimt argumenterar för anknytningar i Rom I-förordningens mening. Det finns inga avgöranden och heller ingen lagstiftning som uttryckligen förespråkar en sådan tolkning.¹⁰⁶ Det är dock så att exempelvis Torsten Seth* hänvisar till äldre doktrin för frågan om vad som skall anses som anknytningspunkter i förordningens mening.¹⁰⁷ Jag anser att det finns en god möjlighet att använda sig av den argumentation som äldre uttalanden

---

¹⁰³ Drobnig/Puttfarken, *Arbeitskampf auf Schiffen fremder Flagge*, sid 44 f.

¹⁰⁴ Rom I-förordningen, preambel p. 19.

¹⁰⁵ Bogdan, 2008, sid. 259 f.

¹⁰⁶ Såvitt bekant är för författaren av denna uppsats.

* Torsten Seth är juris doktor vid Institutionen för handelsrätt vid Uppsala

Universitet.

¹⁰⁷ Seth, *Svensk internationell arbetsrätt*, s. 247.

utgör i frågan, låt vara att dessa måste ses i ljuset av EU-rätten i allmänhet och Rom I-förordningen i synnerhet. Den starkaste anknytningspunkten i denna fråga för de kollektivavtalsrättsliga frågorna har enligt denna äldre skola ansetts vara parternas gemensamma hemvist, vilket också skulle leda till det gemensamma hemvistlandets lags tillämplighet.¹⁰⁸ Om parterna har olika hemvist bör man bedöma anknytningen främst med hänsyn till det land i vilket arbetet utförs.¹⁰⁹

För de fall då en säker anknytning inte kunde fastställas med hjälp av den individualiserande metoden ser man till s.k. *in dubio-regler*. På fartyg gäller exempelvis, vid en sådan tveksamhetssituation, huvudregeln att det är flaggstaten som reglerar förhållandet mellan redare och ombordanställda.¹¹⁰

Vad gäller svensk materiell rätt på området är det relevant att nämna MBL och dess förarbeten som talar om att ”sedvanliga normer för lagkonflikter” samt det uttalande som föredraganden gör i samma förarbete i vilket det sägs att MBL bör vara tillämplig på varje arbetsplats med dominerande anknytning till Sverige eller svenska förhållanden.¹¹¹ Bogdan menar att ”dominerande anknytning” rent språkligt är att tolka som den anknytning som är ”starkast och mest relevant av alla anknytningar”. Med hänsyn till detta uttalande menar Bogdan att propositionen är inkonsekvent då den också uttalar att det är arbetsplatsens geografiska belägenhet som skall tjäna som primär anknytningsfaktor och att detta bidrar till en privilegiering av svensk rätt som han anser vara icke önskvärd.¹¹²

AD 1977 nr 9 berörde ett kollektivavtal som träffats i Sverige för svenska ombordanställda på ett fartyg. Ingen av avtalsparterna var svenska rättssubjekt och fartyget hade aldrig heller varit registrerat i Sverige. Med hänsyn till de bristande anknytningarna till Sverige så fann domstolen med tillämpning av den individualiserande metoden att svensk rätt inte var tillämplig.

AD 1982 nr 82 rörde en tvist mellan ett svensk bolag som bedrev flygbesprutning i Sverige och Sudan å ena sidan och den svenska fackföreningen Pilotföreningen å andra sidan. Tvisten rörde en uppsägning av en pilot som var indisk medborgare, varpå fackföreningen menade att uppsägningen innebar en kränkning av svensk föreningsrätt. Frågan om svensk lag verkligen var tillämplig lag lyftes av arbetsgivarsidan men besvarades korthugget av domstolen som att svensk lag var tillämplig. I detta sammanhang valde domstolen att lyfta fram faktum som att den indiske piloten var anställd i Sverige, delvis utförde arbete i Sverige, hade lön fastställd i svenska kronor, hade svensk flyglicens och att de flygplan han flög var svenskregistrerade. Även att piloten betalade svensk skatt, tillhörde svensk a-kassa och hade svensk grupplivsförsäkring talade för att

---

¹⁰⁸ Bogdan, Den svenska internationella arbetsrättens grunder, s. 92 ff.

¹⁰⁹ Seth, Svensk internationell arbetsrätt, s. 247.

¹¹⁰ Se NJA 1987 s. 885.

¹¹¹ Prop. 1975/76:105, bilaga 1, sid. 327.

¹¹² Bogdan, Den svenska internationella arbetsrättens grunder, s. 95 f.

svensk rätt skulle tillämpas. Domstolen uttalade att de enda motargument som fanns var pilotens indiska medborgarskap, hans familjs indiska hemvist, att den större delen av det utförda arbetet var förlagt till utlandet samt att det var osäkert om han alltid haft uppehållstillstånd då han arbetat i Sverige.¹¹³

AD 1993 nr 28 handlade om huruvida stridsåtgärder vidtagna av svenska fackföreningar mot franskgregistrerat fartyg i syfte att med utländsk besättning var att betrakta som olovliga varefter interimistiskt beslut om upphävande av de samma skulle följa. För att avgöra om lex Britannialagstiftningen i 42 §, 3 st, MBL var tillämplig såg domstolen till de, i förarbetena till MBL föreskrivna, ”sedvanliga normer för lagkonflikter”¹¹⁴. Sålunda blev inte MBL direkt tillämplig i detta fall, eftersom arbetsplatsen till övervägande del hade anknytning till utlandet. De fackliga stridsåtgärderna ansågs dock ändå lovliga eftersom 42 § om olovliga stridsåtgärder inte skall tillämpas i de fall då MBL inte är direkt tillämplig. Detta får den något märkliga följden att möjligheten att vidta fackliga stridsåtgärder är större ju mindre anknytningen till Sverige är. Domstolen uttrycker också en uttalad försiktighet rörande inskränkningar av fackliga stridsåtgärder med hänsyn till den starka ställning som de anses ha i den kollektiva arbetsrätten.¹¹⁵

AD 1995 nr 97 rörde en tvist mellan svensk fackförening och svensk arbetsgivare om uppsägning. Frågan om tillämplig lag uppkom eftersom arbetsplatsen var en bostadsplattform i Nordsjön på den brittiska kontinentalsockeln. Plattformarna var svenskregistrerade och svenskt kollektivavtal var tillämpligt varför den geografiska placeringen inom brittiskt territorium inte spelade in i bedömningen.

3.2.5 Begränsning av avtalsstatutets tillämplighet

Rom I-förordningens art. 12 föreskriver vad den utpekade lagen särskilt skall reglera. Dessa påbjudna regleringsområden är avtalstolkning, avtalsfullgörelse (i detta fall med hänsyn tagen till landet för avtalsförpliktelsens fullgörelse enligt samma artikels punkt 2), följer vid avtalsbrott, olika sätt att få förpliktelserna att upphöra samt följer vid avtalets ogiltighet.

Avtalsstatutets tillämpning kan begränsas p.g.a. EU-rätten, internationellt tvingande regler (art. 9), det snarlika institutet positiv ordre public, negativ ordre public, svarandens immunitet eller med hänsyn till det utpekade systemets offentlighetsliga karaktär.

---

¹¹³ AD 1982 nr 82 (se särskilt s. 656).

¹¹⁴ AD 1993 nr 28 s. 191 samt prop. 1975/76:105, bilaga 1, s. 327.

¹¹⁵ AD 1993 nr 28 s. 192.

3.2.5.1 EU-rättsliga begränsningar

I detta avsnitt behandlas EU-rätten endast i den del där den har påverkan på lagvalet för de kollektivarbetsrättsliga tvisterna. De möjligheter som EU har att lagstifta om den kollektiva arbetsrätten i Sverige och frågan om hur EU kan inskränka föreningsrätt eller stridsåtgärdsrätt är inte relevant för uppsatsen.

3.2.5.1.1 EU-rättsliga fri- och rättigheter

De EU-rättsliga begränsningar som måste beaktas i lagvalsfrågor är de fall där den svenska lagstiftningen kan anses vara diskriminerande p.g.a. en parts nationalitet¹¹⁶, d.v.s. att den ger nackdelar som parten inte skulle ha haft om den hade varit svensk. Principen grundar sig på grundtanken om en gemensam inre marknad för EU: s medlemsstater. Nationella undantag till fördragets bestämmelser om fri rörlighet är giltiga endast om de kan anses uppfylla fyra kriterier som tillsammans utgör det s.k. Gebhardttestet. Dessa kriterier är att åtgärderna skall vara 1) tillämpliga på ett icke-diskriminerande sätt, 2) motiverade med hänsyn till ett trängande allmänintresse, 3) ägnade att säkerställa det eftersträvade målet och de måste vara 4) proportionerliga.

3.2.5.1.2 Utstationeringsdirektivet

I utstationeringsdirektivets art. 3.1, även kallat dess "kärna", anges vilka områden som ett värdland för utstationering får lov att sätta upp krav på att det egna landets lag skall tillämpas före den utländska lagen oavsett vad ett eventuellt lagval säger.

3.2.5.2 Lavaldomen och Lex Britannia

I svensk internationell privaträtt berördes frågan om EU-rättsliga begränsningar för den internationella svenska kollektivarbetsrätten i Laval-målet (EGD C-341/05). Tvisten föranleddes av Byggnadsarbetarförbundets (Byggnads) stridsåtgärder och Elektrikerförbundets sympatiåtgärder som riktade sig mot det lettiska uthyrningsföretaget Laval Ltd. med syftet att få bolaget att underteckna ett hängavtal till det svenska kollektivavtalet för byggnadsarbetare. Laval Ltd. hyrde ut arbetskraft till det svenska (lettiskägda) entreprenadbolaget Baltic AB vid ett skolbygge i Vaxholm. Av de berörda arbetstagarna var inga medlemmar i Byggnads, varför den vidtagna stridsåtgärden i form av arbetsnedläggelse och strejk blir tämligen tandlös. Elektrikerförbundets sympatiåtgärd i form av blockad mot Elektriska Installatörsorganisationens (EIO) alla installationer som skulle utföras på den arbetsplats där Laval Ltd.

---

¹¹⁶ Diskrimineringskraven gäller endast gentemot EU-medborgare, vilket innebär att svensk rätt fortfarande får vara diskriminerande mot den som inte är unionsmedborgare. Av denna anledningen är alltså äldre lagstiftning fortfarande aktuell mot exempelvis amerikanska eller ryska juridiska och fysiska personer.

verkade var den som fick verklig betydelse i fallet. Byggnads krävde att Laval Ltd. skulle teckna det svenska kollektivavtalet (innehåll av detta är för framställningen principiellt oväsentligt) och låta detta få företräde för det arbetet som utfördes i Sverige (gällande arbete i Lettland skulle fortfarande det befintliga lettiska kollektivavtalet gälla). Bolaget menade sig i denna situation vara försatta i en så prekär situation att de enda handlingsalternativen var att antingen underteckna kollektivavtalet och därefter riskera att försättas i konkurs p.g.a. de högre kostnader som det svenska kollektivavtalet skulle innebära eller att underlåta att underteckna kollektivavtalet och därav riskera att inte kunna fullfölja det arbete de åtagit sig gentemot Baltic AB och därför också riskera att sättas i konkurs efter eventuella skadeståndskrav p.g.a. avtalsbrott. Laval Ltd. valde en tredje handlingsväg vilken gick ut på att söka en interimistisk (RB 15 kap. 3 §) fastställsetalan om att stridsåtgärderna var ogiltiga med hänsyn till fredsplikt eftersom Laval Ltd. redan hade undertecknat ett lettiskt kollektivavtal. AD fann att det förelåg sannolika skäl för att bolaget hade rätt i sitt käromål och att Lex Britannia inte var förenlig med EG-rätten.¹¹⁷ När målet senare togs upp till huvudförhandling i Arbetsdomstolen hänsköts två frågor till EG-domstolen för tolkning. Den första frågan rörde stridsåtgärdernas förenlighet med EG-fördragets regler om fri rörlighet för tjänster medan den andra frågan (som är den internationellt privaträttsligt intressanta) handlade om den svenska Lex Britannialagstiftningen om stridsåtgärders tillåtlighet och dess överensstämmande med EG-rätten. I denna andra hänskjutna fråga svarade EG-domstolen att den svenska Lex Britannialagstiftningen inte var förenlig med EG-rättens princip om fri rörlighet för tjänster. Samma domstol har fastslagit samma grundställningstagande för den fria rörligheten för tjänster i den s.k. Ruffertdomen där en tysk delstats regionalt fastställda minimilön underkändes.¹¹⁸

3.2.5.3 Internationellt tvingande regler (positiv ordre public)

När ett avtalsstatut har bestämts kan avtalsstatutets tillämplighet begränsas av så kallade internationellt tvingande regler. Internationellt tvingande regler förklaras i art. 9 vara regler som ”ett land anser vara så avgörande för att skydda allmänintressen, t.ex. sin politiska, sociala och ekonomiska struktur, att landet kräver att de tillämpas vid alla situationer inom dess tillämpningsområde, oavsett vilken lag som annars ska tillämpas på avtalet enligt denna förordning” (art. 9.1 Rom I-förordningen). Vilka regler detta är framgår inte vid läsning av förordningen utan är istället avhängigt av de nationella rättssystemen och de nationella lagstiftningarna.¹¹⁹

Art 9.2 handlar om domstolslandets egna internationellt tvingande regler vilka förklaras ha full tillämpning. Denna typ av förbehåll är att karakterisera som en typ av positiv *ordre public*, vilket innebär att

¹¹⁷ Arbetsdomstolens beslut 111/04 i mål A 268/04.

¹¹⁸ Målnr C 346/06.

¹¹⁹ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2008 s. 265.

lagstiftaren och/eller rättstillämparen anser att en viss bestämmelse i inhemsk rätt är så viktig att den inte får bortses ifrån. Detta står i kontrast till negativ *ordre public* i den meningen att man då ser att tillämpningen av utländsk rätt är uppenbart oförenlig med grunderna för den svenska rättsordningen.¹²⁰ För svensk del har flera arbetsrättsliga regleringar förklarats vara internationellt tvingande. För denna uppsats är regeln i 25 a § MBL om stridsåtgärder den mest relevanta.

Art. 9.3 syftar till att ge internationellt tvingande regler i ett annat land än domstolslandet tillämpning, nämligen det land där avtalsförpliktelserna skall utföras eller har utförts. Det stadgas att sådana regler ”kan tillerkännas verkan” om de, vid tillämpning, medför att avtalet blir olagligt att genomföra. Detta innebär att det är en tredje rättsordning, utöver *lex fori* och avtalsstatutet, som skall beaktas. Den valda lydelsen ”kan” istället för ”skall” medför en viss rättsosäkerhet då det är svårt att veta vilken rättsstatus bestämmelsen har. Enligt artikeln 9.3 skall domstolen, vid bedömningen av denna typ av internationellt tvingande regler, först ta hänsyn till reglernas art och syfte för att därefter också se till följderna av en eventuell tillämpning samt följderna vid underlåtelse av tillämpning.¹²¹ Domstolen kan också välja att delvis tillerkänna verkan för den tredje lagens tvingande internationella regler.

I förarbetena till LAS förklarades tillämpningen av anställningsskyddet i form av social skyddslag vara tillämplig i förhållande till ”i princip allt arbete som utföres i landet”.¹²²

EG-domstolen har funnit att Luxemburg haft för brett förklarade *ordre public*-bestämmelser i förhållande till de grundläggande fri- och rättigheterna om fri rörlighet (särskilt för tjänster). I målet C 319/06 (Kommissionen mot Luxemburg) fann EG-domstolen att de bestämmelser som Luxemburg infört i lag att utländska tjänsteföretag skulle uppfylla vissa krav i enlighet med art. 3.10 i utstationeringsdirektivet gick längre än vad som skulle tolkas som *ordre public*. Undantagsmöjligheten till vidare föreskrivningar för att skydda nationella intressen som art 3.10 stadgar skall enligt domstolen tolkas restriktivt.¹²³

Som ett kompletterande förtydligande av innebörden av art 9.3 kan sägas att de svenska domstolarna naturligtvis även måste ta hänsyn till den utländska lagens straffrättsliga karaktär. En svensk domstol kan inte bestämma att en arbetsgivare eller en fackförening utomlands skall vidtaga åtgärder som är olagliga och straffsanktionerade även om de inte är brottsliga i Sverige. För det fallet att den svenska kollektivarbetsrätten på detta vis medför att en part inte kan fullgöra sina förpliktelser så som de stadgas i svensk rätt så bör den parten heller inte vara skadeståndsskyldig.¹²⁴ Som ett undantag till detta har

---

¹²⁰ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2008, s. 84 f.

¹²¹ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt 2008, s. 265 f.

¹²² Prop. 1973:129 s. 229.

¹²³ Målnr C-319/06.

¹²⁴ Bogdan, Den svenska internationella arbetsrättens grunder, s. 103.

det hävdats att respekten för den utländska straffrätten dock inte skall överdrivas. Det kan exempelvis förhålla sig så att myndigheterna i det aktuella landet inte väljer att realisera de förbud de har lagstadgade med beaktning av till exempel en dominerande anknytning till Sverige.¹²⁵

3.2.5.4 (Negativ) Ordre public

Med det som normalt benämns *ordre public* (även *public policy*) menar man utländska regler vars tillämpning domstolen finner vara oförenliga med grunderna för den svenska rättsordningen. Sådana regler skall inte tillämpas i svensk internationell privaträtt.¹²⁶ I Rom I-förordningen finns denna IP-rättsliga princip artikelfäst i art. 21 och benämns där *public policy*.

3.2.6 Giltighetsfrågor för kollektivavtal

3.2.6.1 Materiell giltighet

Den lag som vore tillämplig om ett avtal eller en bestämmelse i ett avtal var giltigt skall användas för att bestämma förekomsten och giltigheten av avtalet eller bestämmelsen, enligt art. 10.1 i Rom I-förordningen.

Art 10.2 erbjuder ett undantag till huvudregeln om fastställandet av den materiella giltigheten för de fall då en part vill få fastställt att hon inte har samtyckt till avtalet eller avtalsbestämmelsen om det framgår att det inte vore rimligt att använda huvudregeln för att fastsälla samtycket. Den alternativt tillämpliga lagen blir i detta fall lagen i det land där den samtyckesbestridande parten har sitt hemvist.

I NJA 1987 s. 885 (Nervion) låg ett panamareregistrerat fartyg med polsk besättning och panamansk arbetsgivare i svensk hamn när svenska fackföreningar vidtog stridsåtgärder i syfte att få ett ITF-kollektivavtal till stånd. Arbetsgivaren tecknade kollektivavtalet för att därefter, när de polska besättningsmännen krävde lön enligt det internationella kollektivavtalet, hävda att avtalet var ogiltigt p.g.a. att blockaden utgjorde rättsstridigt tvång enligt panamansk rätt och att kollektivavtalet därför inte var giltigt. Högsta Domstolen avgjorde lagvalsfrågan med hänsyn till flaggstatsprincipen i frågan om avtalsstatutet. Arbetstagar sidan menade att det rörde sig om en annan lagvalsfråga, en s.k. *Vorfrage*, i frågan om lagval för stridsåtgärdens giltighet. Domstolen menade dock att det inte var lämpligt att se det på det viset eftersom den avtalsrättsliga frågan och stridsåtgärdsfrågan är så tätt förknippade med varandra. Kollektivavtalet var därför att betrakta som ogiltigt p.g.a. ingånget efter rättsstridigt tvång enligt avtalsstatutet.

¹²⁵

Bogdan, Den svenska internationella arbetsrättens grunder, s. 103 f.

¹²⁶

Se exempelvis Bogdan, Den svenska internationella arbetsrättens grunder,

s. 103.

3.2.6.2 Kollektivavtalets giltighet till formen

Med ett avtals formella giltighet menas vittneskrav, underskriftskrav och andra formella krav.

Rom I-förordningen kräver att ett avtal skall vara formellt giltigt enligt antingen avtalsstatutet eller lagen i det landet där avtalet ingås (art 11.1). Om avtalsparterna befinner sig i olika länder vid tiden för avtalets ingående så är det tillräckligt att de formella kraven i ett av, potentiellt, tre olika länder är uppfyllt (art. 11.2).

I svensk rätt synes det enda formella kravet på ett kollektivavtal vara dess skriftlighet (23 § MBL). Detta har i praxis dock inte hindrat att muntliga utsagor vägts in i tolkningen av ett kollektivavtal.¹²⁷ I 23 § 2 st MBL sägs även att ett justerat protokoll kan utgöra kollektivavtal, för vilket det dock krävs parternas godkännande. Detta formkrav innebär inte nödvändigtvis ett ömsesidigt undertecknande av arbetsgivare och företrädare för fackföreningen. I AD 2004 nr 61 ansågs arbetsgivarens ensamma undertecknande av ett hängavtal till ett kollektivavtal medföra båda parternas bundenhet till kollektivavtalet.

Rättsföljden av ett formellt oriktigt avtal som syftat till att vara kollektivavtal är att det inte får verkan som sådant (25 § MBL). I 25 a § stadgas det viktiga undantaget att ett kollektivavtal som enligt utländsk rätt skall anses vara ogiltigt p.g.a. dess ingående efter stridsåtgärd som i det främmande landet anses olovlig skall vid domstolsbedömning i Sverige ändå ses som giltig om stridsåtgärden i sig vore giltig enligt svensk rätt. Den enda ogiltighetsgrund som 25 a § är ämnad att reglera är ogiltighet till följd av stridsåtgärd. Det kan i detta sammanhang erinras om ovannämnda AD 2007 nr 2 där det inte var vidtagna stridsåtgärder utan det krav på fackförenings representativitet av de anställda som utgjorde ogiltighetsgrund enligt den tillämpliga bahamanska lagen varför ogiltigheten också accepterades i svensk domstol.¹²⁸ När en vidtagen stridsåtgärd är ogiltig enligt det främmande landets lag samt enligt MBL så skall följderna för detta bestämmas av det främmande landets lag.¹²⁹

3.2.7 Bevisbörda

Bevisbördan skall som utgångspunkt följa avtalsstatutets bestämmelser vad gäller bevisbördeplacering och rättsliga presumtioner.¹³⁰ Vad gäller bevisning av ett avtals eller en handlings rättsliga verkningar så gäller även de lagar som utpekats i art. 11 om avtalets giltighet till formen såvida

---

¹²⁷ För en sådan extensiv tolkning av kollektivavtalets formkrav hänvisas till exempelvis AD 1978 nr 124.

¹²⁸ AD 2007 nr 2

¹²⁹ Ds 1994:13 s. 42.

¹³⁰ Rom I-förordningen art. 18.1.

bevisningen godtas enligt *lex fori* och förutsatt att sådan bevisning kan läggas fram vid domstolen.¹³¹

3.3 Särskilt om lagval för utomobligatoriska kollektivarbetsrättsliga förpliktelser (stridsåtgärdsstatutet)

Utomobligatoriska förpliktelser är förpliktelser som inte härrör ur ett avtalsförhållande men som ändå grundar skadeståndsansvar för en part gentemot en annan.¹³²

För den svenska internationella privaträtten rörande utomobligatoriska förpliktelser gällde förr en prejudikatsbaserad reglering som i huvudsak sade att det var lagen i det land i vilket den skadegörande handlingen företogs som skulle reglera skadeståndsansvaret mellan parterna (s.k. *lex loci delicti commissi*).¹³³ Sedan den 11 januari 2009 gäller emellertid EU-förordningen nr 864/2007 om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser (Rom II-förordningen) på skadegörande handlingar som inträffat efter det att förordningen trädde i kraft den 20 augusti 2007.¹³⁴

Det utomobligatoriska förhållandet mellan fackförening och arbetsgivaren i svensk rätt rör i princip de områden som inte är kollektivavtalsreglerade. Även i ett kollektivavtalslöst tillstånd är dock arbetsgivare och fackförening bundna att följa vissa rättsliga skyldigheter och rättigheter redan innan det att ett kollektivavtal har slutits.¹³⁵ Det finns exempelvis en ömsesidig förhandlingsrätt för fackförening och arbetsgivaren i 10 § MBL för frågor som rör förhållandet mellan arbetsgivaren och medlem som är eller har varit anställd av arbetsgivaren. Vidare så finns det även regler för hur en strejk i kollektivavtalslöst tillstånd skall gå till. Det finns naturligtvis situationer då dessa bestämmelser kan tänkas ha internationell anknytning. Före Rom II-förordningens ikraftträdande gällde den individualiserande metoden för att bestämma vilken rättsordning som hade den dominerande anknytningen till rättsförhållandet.

Rom II-förordningen skall, så som också Rom I-förordningen, tillämpas universellt oavsett vilken av världens lagar som blir utpekad (art. 3). På samma sätt som Rom I-förordningen är tillämpningsområdet också förpliktelser på privaträttens område (art. 1). En utomobligatorisk förpliktelse definieras som alla följer av skadeståndsgrundande händelser (som inte är reglerade i avtal mellan parterna). I den svenska språkversionen

---

¹³¹ Rom I-förordningen art. 18.2.

¹³² Bogdan, 2008, sid. 282.

¹³³ Bogdan, 2008, sid. 282.

¹³⁴ EUT 2007 L 199 s. 40.

¹³⁵ Bogdan, Den svenska internationella arbetsrättens grunder, s. 94.

av förordningen är även de engelska begreppen *tort* och *delict* intagna inom parentes efter den svenska definitionen (art. 2.1).¹³⁶

Bogdan menar att det är troligt att EU-domstolen vid sin tillämpning kommer att upprätthålla den gränsdragning mellan avtalsförpliktelse i art. 5.1 och utomobligatorisk förpliktelse i art. 5.3 i Bryssel-förordningen vid bestämmandet av om det rör sig om en utomobligatorisk förpliktelse.¹³⁷ Vidare stadgas att även obehörig vinst, tjänst utan uppdrag eller oaktsamhet vid ingående av avtal skall omfattas (art. 2.1). Huvudregeln för lagval för en utomobligatorisk förpliktelse som har sin grund i en skadestandsgrundande händelse stadgas i art. 4.1 och förordar att det är lagen i det land där skadan uppkommer som skall tillämpas (*lex loci delicti*). Det spelar enligt bestämmelsen inte någon roll i vilket land den skadevållande händelsen inträffade och heller inte i vilka länder indirekta följder av händelsen kan väntas uppkomma. Viktiga undantag för huvudregelns tillämpning finns för det fall då både den skadevållande och den skadelidande personen har hemvist i samma land (4.2) eller för det fall då det ”framgår av alla omständigheter” att det finns en ”uppenbart närmare anknytning till ett annat land än det som är utpekad i punkt 1 eller 2”.

3.3.1 Stridsåtgärdsstatutet

Det finns ett antal undantagsregler för särskilda fall av lagval rörande produktansvar (art. 5), otillbörlig konkurrens (art. 6), miljöskador (art. 7), immaterialrättsintrång (art. 8) samt stridsåtgärder (art. 9). På den kollektiva arbetsrättens område gäller alltså det särskilda undantaget i art. 9 som föreskriver att skador som lidits p.g.a. stridsåtgärder skall regleras av lagen i det land där åtgärderna har vidtagits eller kommer att vidtagas om det inte är så att den skadevållande och den skadelidande personen har hemvist i samma land. Vad som skall definieras som stridsåtgärd i förordningens mening är avhängigt av varje lands interna regler vilka inte är tänkta att påverkas av Rom II-förordningens bestämmelser, enligt preambel 27 till

---

¹³⁶ Resonemanget stöder sig på andra språkliga versioner, jfr t.ex. engelskans ”*For the purposes of this Regulation, damage shall cover any consequence arising out of tort/delict*”, danskans ”*Ved anvendelsen af denne forordning dækker skade alle følger, der er udløst af skadevoldende handlinger*”, spanskans ”*A los efectos del presente Reglamento, se entenderá por "daños" todas las consecuencias resultantes de un hecho dañoso*”, franskans ”*Aux fins du présent règlement, le dommage vise toute atteinte résultant d'un fait dommageable*”, nederländskans ”*In deze verordening wordt onder schade verstaan ieder gevolg dat voortvloeit uit onrechtmatige daad*” italienskans ”*Ai fini del presente regolamento, il danno comprende ogni conseguenza derivante da fatto illecito*” samt den tyska versionens ”*Im Sinne dieser Verordnung umfasst der Begriff des Schadens sämtliche Folgen einer unerlaubten Handlung*”. De andra språkliga versionerna, som är lika giltiga i svensk rätt som den svenska språkversionen, samt det faktum att engelskans *tort* och *delict* är intaget i den svenska förordningstexten borde betyda att tillämpningen är bredare än vad som normalt förstås som skadestandsgrundande handling i Sverige. Det borde enligt min mening istället stå ”skadegörande handling” och inte ”skadestandsgrundande handling” vilket bland annat bör innebära att kravet på adekvat kausalitet i svensk rätt för skadestandsgrundande händelser inte bör tillmätas betydelse.

¹³⁷

Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2008, s. 283.

förordningen. Det sägs därför att det är lagen i det land där stridsåtgärden vidtas som bör tillämpas för att bestämma vad som ingår i begreppet stridsåtgärder. Vad som i vilket fall är klart är att så länge stridsåtgärden utgör ett brott mot fredsplikten (kollektivavtalsbrott) så är prövningen att hänföra till Rom I-förordningen eftersom det då rör sig om ett avtalsrättsligt förhållande.¹³⁸ Vad gäller svensk materiell kollektivarbetsrätt så kan det erinras om den exemplifierande uppräknings av tänkbara stridsåtgärder i 41 § MBL.

I den aktuella förordningens preambel 28 stadgas vidare att den särskilda lagvalsregeln i art. 9 inte är tänkt att påverka villkoren för vidtagandet av stridsåtgärder och den skall heller inte påverka ”statusen för fackföreningar eller arbetstgares representativa organisation enligt medlemsstaternas lagstiftning”. I detta sammanhang nämns inte hur arbetsgivares representativa organisationer eller sammanslutningar kan komma att påverkas.

Bogdan illustrerar konsekvenserna av lagvalsreglerna för stridsåtgärder i art. 9 med exemplet att fackliga blockader riktade mot utländska fartyg som tillfälligt ligger i svensk hamn kan komma att regleras av olika lagar. En nyanställningsblockad torde således lyda under fartygets flaggas lag samtidigt som lossnings- och lastningsblockader torde lyda under svensk lag eftersom det är hamnlandets lag.¹³⁹

Bogdan menar också att det finns en problematik i att de särskilda lagvalsreglerna i art. 5-9 inte har någon inbördes hierarki för det fallet att de eventuellt skulle sammanfalla. Ett sådant exempel skulle kunna vara en miljöskada som förorsakats av en lagvidrig strejk bland vaktpersonalen i en fabrik. Vid en sådan situation är rättsläget om vilken av de särskilda lagvalsreglernas som bör äga företräda oklart.¹⁴⁰

3.3.2 Stridsåtgärder i speciella fall (ej kollektivavtalsslutande syfte)

Även när det är två svenska rättssubjekt på arbetsplats i Sverige kan utländsk lag komma att beaktas om en svensk fackförening väljer att vidtaga sympatiåtgärd. Huvudregeln enligt svensk materiell kollektivarbetsrätt är att sådan sympatiåtgärd är tillåten om primärkonflikten är tillåtlig enligt lagen i det landet där den vidtogs. Laglighetspresumtionen gäller även om kollektivavtal är tecknat och det därför principiellt råder fredsplikt.¹⁴¹

---

¹³⁸ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2008, sid. 292.

¹³⁹ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt 2008, sid. 292.

¹⁴⁰ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt 2008, sid. 292.

¹⁴¹ 41 § 1 st, p. 4 MBL (motsatsvis), jfr dock t.ex tysk materiell rätt där stridsåtgärd måste syfta till kollektivavtals slutande (utläses i anslutning till *Betriebsverfassungsgesetz* § 74).

I AD 1978 nr 64 och 160 var denna frågan uppe till prövning efter att Svenska Metallindustriarbetareförbundet varslat om en sympatiblockad på en svensk volvofabrik i syfte att stödja arbetare på Volvos belgiska fabrik. Trots att den belgiska strejken upphörde innan den svenska stridsåtgärden hann vidtas så prövades frågan med hänsyn till dess principiellt intressanta natur. Domstolen menade att frågan som huvudregel måste bedömas enligt lagen i det land där primärkonflikten ägde rum.¹⁴² Rörande lovligheten av den svenska sympatiåtgärden sågs därför först till om den belgiska stridsåtgärden var lovlig enligt belgisk rätt. Det avgjordes att den belgiska stridsåtgärden inte skulle anses olovlig varför den svenska sympatiåtgärden också var lovligt företagen.¹⁴³ Torsten Seth menar att det finns fall då bedömningen kan bli annorlunda, exempelvis kan det vara så att landet där konflikten vidtas är en militärdiktatur varpå en annan bedömning kan komma att bli aktuell.¹⁴⁴

För politiska proteststrejker gäller att de är lovliga enligt svensk rätt om de gäller för kortare perioder och att syftet är att utöva politisk påtryckning mot exempelvis en militärdiktatur. Sådant var fallet i AD 1980 nr 15 i vilket flera svenska fackföreningar på uppmaningar från fackföreningsinternationaler valde att vidta stridsåtgärder riktade mot Pinochets Chile. I detta fall menade domstolen att syftet visserligen var politiskt men att kopplingen till den fackliga rörelsen och grundläggande politiska och fackliga rättigheter var stark.¹⁴⁵ Det uttrycks även i förarbetena till MBL att svenska fackföreningar inte skall förhindras när de utför stödaktioner till förmån för utländska broderorganisationer eller visar solidaritet med de som utsätts för politiskt förtryck.¹⁴⁶

3.3.3 Lagval för övriga utomobligatoriska förpliktelser rörande den kollektiva arbetsrätten

Så som utomobligatoriska förpliktelser skall även obehörig vinst, tjänst utan uppdrag (*negotiorum gestio*) och oaktsamhet vid ingående av avtal (*culpa in contrahendo*) räknas. Även dessa bestämmelser kan tänkas bli relevanta på den internationella kollektiva arbetsrättens område. Mest relevant torde art. 12 om oaktsamhet vid ingående av avtal vara. I den artikeln stadgas att en ”utomobligatorisk förpliktelse som har sin grund i diskussioner som föregår ingåendet av ett avtal” skall vara den lag som är eller skulle ha varit tillämplig på avtalet oavsett om det ingåtts eller inte. Ett exempel där *negotiorum gestio* kan tänkas vara relevant är för det fall en fackförening oombett företräder arbetstagare i kollektivavtalsförhandlingar.¹⁴⁷ I sådana

¹⁴² AD 1978 nr 64 och 160.

¹⁴³ AD 1978 nr 64 och 160.

¹⁴⁴ Seth, Svensk internationell arbetsrätt, s. 258 f.

¹⁴⁵ AD 1980 nr 15.

¹⁴⁶ Prop. 1975/76: 105 bilaga 1, s. 534.

¹⁴⁷ Jfr. Diskussionen i AD 2007 nr. 2 som anförs av bolaget angående ogiltighet på grund av bristande behörighet. s. 6 f.

fall skall det, enligt Rom II-förordningen, vara den lag som rör det förhållandet som normalt råder mellan de parterna på grund av avtal eller skadeståndsgrundande handling.

Genom Rom II-förordningen har även partsautonomin blivit en möjlighet för parterna att styra sin process. Parterna kan genom ett lagval efter det att den skadevållande händelsen inträffat välja vilken lag som skall gälla för målet (art. 14.1). Om båda parter bedriver kommersiell verksamhet så får ett sådant avtal även ingås före det att den skadevållande händelsen har inträffat (art. 14.1.b).¹⁴⁸ Det lagval som görs skall vara uttryckligt eller framgå med ”rimlig säkerhet” och får inte medföra att tredje mans rättigheter åsidosätts (art. 14.2).

3.3.4 Begränsning av den utpekade lagens tillämplighet

Art. 15 listar hur den tillämpliga lagen skall tillämpas genom att räkna upp exempel som särskilt skall regleras av den utpekade lagen. Som sådana exempel räknas ansvarsomfattningen (vem som skall hållas ansvarig), ansvarsfrihetsgrunder, skadebedömningsfrågor, domstols möjlighet att ålägga interimistiska förbud, etc. Bestämmelser i *lex fori* som är av tvingande karaktär skall inte bli begränsade vid tillämpningen av förordningen, enligt art. 16. I art. 17 stadgas det att vid bedömningen av den ansvarige personens uppträdande skall hänsyn tas till de ordnings- och säkerhetsbestämmelser som gällde på den plats och vid den tidpunkt då den skadevållande händelsen inträffade. Bedömningen skall i denna del ha formen av sakfråga, varför det inte rör sig om en ”tillämpning” av bestämmelserna, och de bestämmelser som skall beaktas vid prövningen får således betraktas som faktum.¹⁴⁹

Frågan om skadeståndets storlek grundar sig oftast på skadans storlek och denna fråga blir en faktisk omständighet i prövningen. Bogdan menar att domstolen i denna fråga bör kunna ta fasta på anknytningar till andra länder för att framförallt avgöra komplicerade frågor som exempelvis ideella skadeståndsbedömningar.¹⁵⁰

Vad gäller giltighet till formen för rättshandling som avser en utomobligatorisk förpliktelse så föreskriver art. 21 att det är formkraven i antingen den lag som reglerar den utomobligatoriska förpliktelsen eller den lag i det landet i vilket rättshandlingen företogs som skall gälla.

---

¹⁴⁸ Rent semantiskt kan det eventuellt anmärkas på om det fortfarande rör sig om ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk i ett sådant fall.

¹⁴⁹ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2008, sid. 294 f.

¹⁵⁰ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2008, sid. 295.

3.3.5 Bevisbörda

Art. 22 reglerar vilka bevisbörderegler som skall gälla. Vad gäller fördelning av bevisbörda samt uppställande av rättsliga presumtioner så skall samma lag gälla som för den utomobligatoriska förpliktelsen. Vad gäller bevisregler och giltighet av bevis gäller däremot lex fori samt lagen för giltigheten av rättshandlingen tillsammans. Detta innebär annorlunda uttryckt att den mest liberala bevisprövningen får tillämpas.

4 Erkännande och verkställighet av utländska kollektivarbetsrättsliga domar

Den tredje huvudfrågan inom traditionell internationell privat- och processrätt utgörs av huruvida en utländsk dom skall få verkställas i Sverige. Här kommer verkställighetsreglerna endast att behandlas översiktligt då de inte är speciella i förhållandet till kollektiv arbetsrätt. I det följande kommer således endast en översiktlig framställning av huvuddragen för frågan om verkställighet och erkännande av kollektivarbetsrättsliga domar att presenteras.¹⁵¹

Den gällande huvudregeln inom svensk IP-rätt rörande verkställighetsfrågan kan sägas vara att utländsk dom varken tillerkänns rättskraft eller kan verkställas i Sverige.¹⁵² Till denna huvudregel finns ett viktigt undantag som utgörs av Bryssel/Lugano-reglernas principiella inställning att alla domar från de anslutna länderna skall erkännas och verkställas ömsesidigt utan något särskilt förfarande¹⁵³.

Bryssel/Lugano-reglerna tillerkänner en utländsk dom samma rättskraft som den domen har i det landet där den är förkunnad.¹⁵⁴ Med domars erkännande menas, i mer konkreta ordalag, att de skall tillmätas så väl positiv som negativ rättskraft. Att en dom tillmäts positiv rättskraft innebär att det som avgjorts i en utländsk domstol skall komma att ligga till grund för ett senare avgörande i svensk domstol. På den kollektiva arbetsrättens område så kan det till exempel röra sig om en utländsk fastställsetalan som säger att ett kollektivavtal är ingånget mellan en fackförening och en arbetsgivare. Avgörande måste alltså accepteras och erkännas av den svenska domstolen i den senare processen om kollektivavtalet är omtvistat även där och då. Frågan om huruvida kollektivavtalet är rätteligen ingånget blir således processrättsligt irrelevant på grund av erkännandet av den utländska fastställsedomen. Med negativ rättskraft förstås att en redan avgjord fråga inte får avgöras en gång till i svensk domstol (*ne bis in idem*).

Verkställighet innebär att en part som har vunnit i domstol har rätt att framtvinga fullgörelse med exekutiva myndigheters försorg. På den kollektiva arbetsrättens område innebär det att exempelvis en brittisk dom

---

¹⁵¹ För en fullständigare beskrivning av frågan hänvisas till exempelvis Pålsson, Brysselkonventionen, Luganokonventionen och Bryssel I-förordningen s. 229-278

¹⁵² Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt 2004, avsnitt 17.1.

¹⁵³ Art. 33 i Bryssel I-förordningen föreskriver att domar skall erkännas och art. 38 i samma förordning föreskriver hur domar skall verkställas.

¹⁵⁴ Målnr 145/86.

om skadeståndsansvar för en svensk fackförening skall verkställas mot fackföreningen i Sverige av svenska myndigheter. Den utländska domen skall skickas till den behöriga myndigheten i det landet där verkställighet sökes (art. 39 Bryssel-förordningen). I Sverige är Svea Hovrätt behörig myndighet för dessa fall.

Ovanstående förklaringar om erkännande och verkställighet är som sagt egentligen undantag som gäller för de länder som är anslutna till Bryssel-/Luganoreglerna. En rysk eller amerikansk dom skall således inte erkännas eller verkställas här i riket, det är heller inte särskilt troligt att en svensk dom erkänns eller verkställs i en stat som inte omfattas av Bryssel-/Luganoreglerna.

Om det istället handlar om ett skiljeförfarande kan huvudregeln sägas vara den omvända; det vill säga utländska skiljeförfaranden erkänns och verkställs i Sverige och svenska skiljeförfaranden erkänns och verkställs i stor utsträckning i utlandet.¹⁵⁵ Skiljeförfaranden för kollektiva arbetsrättstvister godtas principiellt i Sverige, endast i undantagsfall kan en sådan klausul i ett kollektivavtal jämkas eller ogiltigförklaras med stöd av 36 § Avtalslagen. Bogdan menar att acceptansen för avtalsfriheten måste vara större på den kollektiva arbetsrättens område jämfört med på den individuella arbetsrättens område i fråga om skiljeklausuler.¹⁵⁶ Även Seth betonar att arbetstagarens anslutning till en fackförening bidrar till att parterna får likvärdiga förhandlingspositioner, vilket också minskar utrymmet för användandet av 36 § Avtalslagen.¹⁵⁷ De enda kollektivarbetsrättsliga undantag som i princip kan göras är, enligt 1 kap. 3 § Lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister i vilken tvister om föreningsrätt och diskriminering undantas. I sådana fall kan dock också skiljeförfarande godtas om parterna överenskommer om detta efter det att tvisten har uppkommit enligt samma bestämmelse.

---

¹⁵⁵ 53 § Lag (1996:116) om skiljeförfarande stadgar att det är möjligt att verkställa utländsk skiljedom.

¹⁵⁶ SvJT, Den svenska internationella arbetsrättens grunder, s. 87 ff.

¹⁵⁷ Seth, Svensk internationell arbetsrätt, s. 135.

5 Konklusion och avslutande synpunkter

5.1 Kollektiv arbetsrätt och internationell privat- och processrätt – den övergripande problematiken

Den svenska internationella kollektiva arbetsrätten går att analysera och kritisera ur såväl ett politiskt perspektiv som ur ett principiellt juridiskt perspektiv. Det finns olika åsikter om hur det kollektiva inflytandet på arbetsmarknaden och på arbetsplatser bör se ut. Det finns även olika åsikter om hur juridiken kring de internationellt privat- och processrättsliga frågorna rörande den kollektiva arbetsrätten bör regleras. I denna avslutande del av uppsatsen önskar jag endast ge min syn på den juridiska systematiken, i vilken jag medvetet utelämnar den principiellt politiska frågan om vad som skall vara vad och om vem som skall vara vem i den kollektiva arbetsrätten.

Problematiken kring den svenska internationella privat- och processrätten förtjänar en solid indelning efter de olika grundläggande principer som den får antas vara syftad att tjäna. En första klar distinktion finns mellan IP-rätten och den materiella kollektiva arbetsrätten i sig. IP-rättens främsta syfte är att tjäna förutsebarheten för de inblandade parterna med hänsyn till det omtvistade rättsförhållandets anknytning till utlandet.¹⁵⁸ Den svenska kollektiva arbetsrättens främsta syfte är istället att främja medbestämmandet på arbetsplatserna för de anställda.¹⁵⁹

Förutsebarheten inom den internationella privat- och processrätten är, på det sätt jag ser det, delad i två. Den skall dels tjäna den allmänna förutsebarheten samtidigt som den skall tjäna den kontraktuella förutsebarheten och därigenom borga för att principen om *pacta sunt servanda* upprätthålls. Med den allmänna förutsebarheten menar jag att problem som har anknytning till mer än ett land får rimliga och acceptabla juridiska lösningar. För att ha en tillfredsställande allmän förutsebarhet på den internationella kollektiva arbetsrättens område så krävs ett klart och överblickbart rättssystem i vilket konsekvenserna av ett visst handlande är tydligt och aldrig skönsmässigt. Det måste, för den som så önskar, gå att överblicka konsekvenserna av ett visst handlande i förväg, ty annars kan efterföljderna bli kostsamma för både arbetsgivare och fackföreningar i deras egenskap av kollektivavtalsparter.

¹⁵⁸

Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 2004, s. 30.

¹⁵⁹

Jfr. prop. 1975/76:105 s. 2.

Den svenska internationella kollektiva arbetsrätten kan sägas illustrera en konflikt som utgörs av en drivkraftig ekonomi å ena sidan och en lagstiftande demokrati som försvaras genom en konserverande juridik å andra sidan. Ekonomin och den därtill följande arbetsmarknaden blir allt mindre beroende av landsgränser i takt med att världen krymper genom bättre kommunikationer och relationer samtidigt som de nationellt lagstiftande demokratierna i Europa försöker göra sina intressen gällande utan att för den delen minska sin konkurrenskraft. Det är genom den lagstiftande demokratin som den kollektiva arbetsrätten i Sverige har definierats och därigenom fått genomslag i många principiella frågor. De frågor som i ett historiskt och demokratiskt perspektiv låtit sig definieras på ett sätt i Sverige betyder inte nödvändigtvis att de passar i andra samhällen med andra kulturer och förutsättningar. Detta anser jag vara huvudproblematiken för den internationella privaträtten på den kollektiva arbetsrättens område. Frågan är inte något som jag vidare skall fördjupa mig i men jag önskar plantera ett frö hos läsaren för att denne skall kunna bilda sig sin egen uppfattning.

5.2 Problematik rörande jurisdiktion

Så som det redogjorts för i avsnitt 2 så kan tvisterna delas in i tvister som regleras av Bryssel-/Luganoreglerna samt tvister som regleras av den autonoma svenska internationella processrättens analogitolkningar av främst RB kap. 10.

I Bryssel I-förordningen föreskrivs att en svarande som huvudregel inte skall behöva svara annorstädes än i den medlemsstat i vilken han har sitt hemvist. Till huvudregeln finns en mängd viktiga undantag som har behandlats i avsnitt 2.2. För den kollektiva arbetsrätten vållar inte huvudregeln några större bekymmer som jag ser det. Det är principiellt viktigt att en part inte kan stämmas in vart som helst och hur som helst. Ett motsatt system skulle bidra till en stor osäkerhet och en mer svårhanterlig ekonomisk planering för arbetsmarknadsparterna. Av rättssäkerhetsskäl samt med hänsyn till en rimlig processekonomi anser jag att undantagen till huvudregeln skall vara sparsamma i sin omfattning samt konsekventa i sin tillämpning. Undantagen måste hursomhelst vara tillräckligt många för att tillgodose att rättstillämpningen blir godtagbar och rättvis.

Tillämpningen av den första, för ämnet, relevanta undantagsregeln i art. 5.1 kan medföra problem när den används i förhållande till ett kollektivavtal med internationell anknytning. Så som framgår i den materiella delen så skall en talan i enlighet med art. 5.1 väckas i det land där uppfyllelseorten för den relevanta huvudförpliktelsen för käromålet är, m.a.o. vid ett s. k. *forum solutionis*. I ett kollektivavtal kan det vara svårt att fastställa vad som verkligen är en relevant huvudförpliktelse för käromålet. Om exempelvis en fackförening ansöker om stämning av en arbetsgivare för brott mot den kollektivavtalsrättsliga fredsplikten så kan fackföreningen i ett sådant fall

antingen väcka talan så att utbytet av arbetstillfällen och arbetsprestationer i sig utgör den relevanta huvudförpliktelsen för avtalet eller också på ett sådant sätt att den relevanta huvudförpliktelsen utgörs av den mer diffusa skyldigheten att följa avtalet (*pacta sunt servanda*) vilket för kollektivavtal särskilt kännetecknas av den ömsesidiga fredsplikt som råder när ett kollektivavtal är tecknat. Jag anser att det är mer logiskt att huvudförpliktelsen utgörs av skyldigheten att följa avtalet även om det andra alternativet möjligtvis erbjuder en enklare lösning för att finna en uppfyllelseort för huvudförpliktelsen. Viktigt att poängtera i detta sammanhang är att det inte torde finnas ett allmängiltigt svar på frågan om vilken huvudförpliktelse som skall anses vara den relevanta för käromålet av just den anledningen att den skall vara relevant för käromålet i fråga och således medför en viss valmöjlighet i vissa fall för den klagande. Det måste dock understrykas att det, i relationen mellan arbetsgivare och fackförening, inte kan vara så att det är fackföreningens skyldighet att utföra arbete. En sådan avtalsförpliktelse är subordinerad och faller på de individuella arbetstagarna. Den enda gemensamma återstående förpliktelsen torde därför vara fredspliktens bevarande och/ eller avtalets upprätthållande. Detta medför att det kan bli helt avgörande för de praktiserande juristerna hur de väljer att formulera sin talan i ett fall rörande ett kollektivavtals uppfyllelseort för en viss förpliktelse. Det bör även uppmärksammas att andra situationer kan innebära att båda parter har möjlighet att väcka talan och att det då kan bli lika slumpartat och eventuellt även mer brådskande för de båda parternas jurister att utreda vilka möjligheter båda sidorna har att väcka talan och i vilka länder det kan tänkas göras. Med hänsyn till den olika syn som olika EU-länder har på kollektivarbetsrätt så kan utgången skilja mycket beroende på i vilket land frågan tas upp även om den harmoniserade lagvalsförordningen medför att samma lag väljs oberoende av vilket domstolsland i större utsträckning än tidigare. Det är som sagt dock exempelvis nationellt förklarade internationellt tvingande regler som gör sig gällande som exempelvis § 25 MBL. I många fall kan det kanske dessutom vara mer förmånligt att väcka talan med individuella anspråk gentemot arbetsgivaren eller gentemot en arbetstagare.¹⁶⁰

Om ett fall istället rör utomobligatoriska skadeståndsanspråk så blir art. 5.3 tillämplig som ett andra möjligt undantag till huvudregeln. För denna bestämmelse är det domstolen vid den ort i vilken skadan inträffade eller kan inträffa som har behörighet att ta upp ett mål till prövning. Uppdelningen som görs i förordningen mellan avtalsrättsliga och utomobligatoriska domsrättsgrunder har den intressanta och viktiga följden att en talan som får tas upp i enlighet med art. 5.3 om utomobligatoriskt skadestånd inte nödvändigtvis innebär att frågor som skulle ha tagits upp inom ramen för art. 5.1 får tas upp i det forum som är förklarat som behörigt enligt art. 5.3. Art. 5.3 har av domstolen förklarats som en typ av reservforum för de fall som inte kan tas upp i enlighet med art. 5.1. Detta

¹⁶⁰

Möjligheterna till att omvandla kollektivarbetsrättsliga anspråk till individuella faller egentligen utanför ramarna för denna uppsats. Det inflikade tjänar mest som en upplysning om eventuella möjligheter.

innebär att en praktiserande jurist måste försäkra sig om att alla relevanta frågor kan prövas i det forum i vilket tvisten upptas till prövning.

Vidare så kan tolkningen av ”den ort där skadan inträffade eller kan inträffa” få en något märklig innebörd i vissa typer av fall rörande skadestånd p.g.a. de olika karaktärsyttringar som stridsåtgärder kan ha. Exempelvis så kan en nyanställningsblockad mot ett fartyg regleras av flaggans lag samtidigt som en lossningsblockad mot samma fartyg kan komma att regleras av hamnlandets lag. En bättre lösning för dessa fall vore att fastställa ett bestämt forum för vidtagna stridsåtgärder så som Rom II-förordningen föreskriver att det är den lag i det land i vilket stridsåtgärden vidtas som skall definiera och reglera följderna.

Den tredje undantagsregeln som är diskuterad i uppsatsen är möjligheten att stämma ett företag i det land där företaget har etablerat sig genom exempelvis en filial (se avsnitt 2.2.1.4). Regeln vållar inte några uppenbara problem i tillämpningen för kollektivarbetsrättsliga tvister, då det får ses som en naturlig följd av en etablering att även ansvara för sina handlingar i etableringslandet.

Frågan om gemensam processföring mot flera svaranden enligt art. 6 har som behandlats i avsnitt 2.2.1.4 ovan fått konsekvenser för den europeiska kollektivarbetsrätten genom Vikingfallet i vilket en finsk fackförening stöddes av den englandsbaserade organisationen ITF. Följden av stödet var att arbetsgivarsidan bereddes möjlighet att stämma in i London. För den internationella fackföreningsrörelsen innebär domen ett problem på så sätt att internationella stödåtgärder får motsatt verkan och paradoxalt nog riskerar att bli kontraproduktiva. Detta kan utgöra ett hinder för en ökad europeisk integration då fackföreningar mer eller mindre begränsas till att endast agera inom sitt hemvistlands gränser och därmed inte bereds möjlighet att bistå utländska föreningar. Jag anser att en lämpligare lösning vore att exkludera kollektivarbetsrätt från undantagsreglerna i art. 6 i Bryssel-förordningen och istället se till var de närmast berörda parterna är hemmahörande. I det ovannämnda fallet skulle det alltså bli fråga om finsk eller estnisk domstol i första hand. En sådan lösning finner jag vara mer lämplig med hänsyn till tvistens starkare koppling till de två länderna. En sympatiåtgärd måste inte heller vara önskad av det fackförbundet som först vidtog stridsåtgärder. Det kan således komma att uppstå fall i vilka en fackförening inte har kontroll över i vilket land de vidtagna stridsåtgärder skall komma att tas upp till prövning. Rent hypotetiskt skulle det kunna grundas en illvillig fackförening i ett land med arbetsgivarvänlig lagstiftning som hjälper (läs: stjälp) en fackförening genom sympatiåtgärder och därigenom vidgar arbetsgivarens möjligheter. Ytterligare ett argument för ståndpunkten att kollektivarbetsrätt skall undantas från art. 6 är det faktum att det utomobligatoriska ansvaret dessutom är svårare att prorogera eftersom det per definition är just utomobligatoriskt. Det blir därför av större vikt att lagstiftningsmässigt finna den mest lämpliga domstolen så att parterna har en möjlighet att överblicka konsekvenserna av sitt handlande.

De möjligheter som utstationeringsdirektivet erbjuder i form av utvidgat forumval förefaller vara en naturlig följd av dess syfte att motverka illojal låglönekonkurrens. Som diskuterats i avsnitt 2.2.1.6 så får tvister som rör direktivets hårda kärna väckas i det landet där utstationering har ägt rum eller fortfarande äger rum. Principiellt ser jag det som icke önskvärt att ha ett kompletterande direktiv till Bryssel I-förordningens regler. Överblickbarheten försvåras samtidigt som det visserligen är enklare att se direktivets bestämmelser som av mer temporär karaktär i väntan på en bättre lösning eller en större enighet. Vad gäller utstationeringsdirektivets s.k. hårda kärna som huvudsakligen utgörs av offentlighetsrättsliga regleringar så sällar jag mig till Lavalutredningens åsikt att dessa skulle varit tvingande i alla fall på grund av sin offentlighetsrättsliga karaktär. Jag instämmer vidare med deras analys att frågan om vad som är offentlighetsrättsligt och vad som är civilrättsligt sammanfaller allt oftare och att dessa båda numera kan vara svåra att särskilja. Särskilt anser jag att detta gäller för den svenska arbetsmarknaden där ett flertal kollektivavtalsrättsliga skyddsbestämmelser som har offentlighetsrättslig karaktär är framförhandlade i avtalsrörelser.

I de fall då de svenska autonoma domsrättsreglerna blir tillämpliga så är osäkerheten i flera fall ännu större än när de EU-harmoniserade reglerna tillämpas. Övergripande anser jag att de svenska autonoma domsrättsreglerna är omoderna till sin karaktär och att en analogisk tillämpning av RB kap. 10 är att underskatta den internationella processrättens betydelse. En klarare reglering efterlyses i vilken Bryssel I-förordningens principiella struktur följs så långt det är möjligt.

För den internationella processrätten utgörs partsautonomin av möjligheten att prorogera tvisten till en viss domstol. Prorogationsklausuler är allmänt accepterade av svensk rätt och av EU-rätt. För att undvika så många som möjligt av de ovannämnda fällorna anser jag att prorogationsklausuler är en billig försäkring gentemot oväntade följder och den bästa garanten parterna har att det kollektivavtalade kommer att följas så som det är reglerat i kollektivavtalet.

Sammanfattningsvis kan sägas att en större förutsägbarhet förespråkas inom detta stora rättsområde som i många fall kan ha kostsamma konsekvenser för företag, arbetstagare och även hela nationalstater. Med nu rådande regelverk gör parterna bäst i att investera i en försäkring om att de har välfungerande prorogationsklausuler som hänför tvisten till ett forum i vilket tvisten får en rimlig lösning. En bättre lagstiftningslösning vore att på ett klarare sätt beskriva hur olika nationer har infört internationellt tvingande regler och andra faktorer som kan påverka det som i många fall kan tyckas utgöra en harmoniserad domsrättsförordning. I den autonoma svenska domsrätten bör man sträva efter att ha ett domsrättssystem som är enhetligt med det som gäller gentemot Bryssel-/Luganoländerna. Två separata system ökar förvirringen och osäkerheten vilket i sin tur lär medföra minskad vilja till utländska investeringar och internationell handel. Jag anser att det är angeläget att införa en lag som klart och tydligt reglerar hur svensk domsrätt ser ut när Bryssel I-förordningen inte äger tillämpning.

En sådan lösning är mer överblickbar för inblandade parter och skulle säkerställa rättsläget vilket i sin tur borde föra med sig processekonomiska fördelar och även fördelar för den internationella handeln. En sådan lösning som jag har föreslagit bör även i största möjliga mån likna Bryssel I-förordningens regler för att underlätta förståelsen och förutsebarheten.

Som en praktisk lösning för att minska risken för tvister rekommenderar jag att kollektivavtalsparterna använder sig av prorogationsklausuler för att ha så stor kontroll som möjligt över kollektivavtalet.

5.3 Problematik rörande lagval

Lagvalsfrågan som behandlats i avsnitt 3 ovan är som där framgår främst att dela upp efter frågan huruvida det omtvistade rör en avtalsrättslig eller en utomobligatorisk förpliktelse. Just denna uppdelning kan för den kollektiva arbetsrätten ibland vara besvärlig då stridsåtgärder med anledning att ingå kollektivavtal inte alltid behöver vara avtalsrättsliga och istället skall regleras av det utomobligatoriska regelverket som utgörs av Rom II-förordningen. En ytterligare viktig åtskillnad skall, som anförts i faktadelen, göras mellan de fall i vilka de EU-rättsliga reglerna om icke-diskriminering samt försvarandet av EU:s friheter måste beaktas och de fall då de inte behöver beaktas.

Huruvida Rom I-förordningen överhuvudtaget är tillämplig på svenska kollektivavtal är en fråga som ganska enkelt besvaras jakande med hänsyn till det svenska kollektivavtalssystemets privaträttsliga karaktär. Det är dock en mer intressant fråga än vad det kanske kan förefalla eftersom resultatet med stor sannolikhet inte är samma för alla kollektivavtal. I andra länder är kollektivavtalen nämligen inte privaträttsliga. Problematiken kan vara viktig att bära med sig i praktiken. Detta återspeglar även den inkonsekvens som finns inom EU-rätten trots Rom I-förordningens harmoniserande system som i vissa fall effektivt döljer olikheterna mellan länderna. Det kan exempelvis ifrågasättas hur enkelt det är för en utländsk arbetsgivare att förstå att det faktiskt är Rom I-förordningen om avtalsrättsliga förpliktelser på privaträttens område som blir tillämplig på ett kollektivavtal i Sverige.

Kollektivavtalsstatutet enligt Rom I-förordningen utgörs huvudsakligen av parternas lagval enligt den huvudregel som art. 3 får anses utgöra. Undantagen till avtalsfriheten utgörs främst av indispositiva regler i ett land till vilket ett avtal har huvudsaklig förbindelse. Detta får stora konsekvenser för den kollektiva arbetsrätten och främmande rätt måste rekognoseras för att finna de eventuella minor som indispositiva regleringar kan utgöra. För svensk del finns det ett flertal indispositiva regler som måste beaktas, en stor del av dessa återfinns i det som normalt betraktas som den individuella arbetsrätten. Exempelvis måste en stor del av LAS regler beaktas av utländsk part vid kollektivavtalslutande i en relation där Sverige är huvudsakligen förbundet. I övrigt är partsautonomin mycket liberal; parterna har möjlighet att välja en lag som inte ens har direkt anknytning till

parternas relation. Parternas tillgodosedda autonomi och lagvalsmöjlighet torde borga för att arbetsmarknadsekonomi fungerar friktionsfriare än vad den skulle göra utan möjlighet till lagval. Ett system i vilket inget som helst lagval accepteras skulle med stor sannolikhet vara föga konkurrenskraftigt vad gäller utländska etableringar förutsatt att andra länder har lagvalsmöjligheter. När det politiska målet är att upprätthålla det svenska samhället som det ser ut idag är det enligt min mening dock förståeligt att det finns regler som är indispositiva och att inte allting är avtalsbart.

Lagvalsklausuler utgör den skriftliga bekräftelsen på att avtalsfriheten har utnyttjats av avtalsparterna. Att den i sin egenskap intar en särställning i avtalet är naturligt men kan i vissa fall få märkliga följder. Problematiken har behandlats i avsnitt 3.2.2 där Safs illustration ger en klar bild av hur en framtingad lagvalsklausul som utpekar ett visst lands lag som tillämplig blir giltig på grund av Rom I-förordningens bestämmelse om att just tillämpligheten skall prövas enligt den lag som lagvalsklausulen föreskriver. För kollektivavtal gäller i Sverige 25 a § MBL som tillåter utövande av stridsåtgärder när syftet är att ingå kollektivavtal. Problematiken kring 25 a § MBL utgörs av dess status som internationellt tvingande och innebär i enlighet med den nyligen utvecklade praxisen i AD 2009 nr 39 att en svensk fackförening kan tilltvinga sig kollektivavtal gentemot utländska arbetsgivare som egentligen inte har den dominerande anknytning till Sverige som förarbetena till MBL föreslog skulle vara gällande för dess tillämpning i svensk domstol. Förarbeten utgör en rättskälla i svensk rätt och bör följas vid tillämpningen av MBL. Det är därför min åsikt att domstolen bör frångå nuvarande praxis och istället sälla sig till en inställning som, tills ny lag stiftas, baserar sig på förarbetsuttalandena. Detta skulle innebära att MBL endast tillämpas i de fall då arbetsplatsen har dominerande anknytning till Sverige. Fartyg som endast tillfälligt angör svensk hamn kan inte anses vara arbetsplatser med dominerande anknytning till Sverige. Frågan kan dock sägas hamna i annat ljus då just 25 a § är förklarad som internationellt tvingande och tillämplig på den grunden.

Den principiellt intressanta frågan om stridsåtgärderna skall anses utgöra rättsstridigt tvång besvaras av domstolen i AD 2009 nr 39 med att lagstiftningen som omgärdar kollektivavtalen förutsätter att stridsåtgärder används vid avtalsingåendet. Vidare menar domstolen att lovliga stridsåtgärder måste vara grundlagsskyddade. Jag håller med domstolen i grundargumentationen men vill inflika att det är tveksamt om lagarna verkligen syftar till att reglera utländska arbetsmarknader och skydda stridsåtgärder som används för att ingå utländska kollektivavtal. MBL är ju avsedd att användas på arbetsplatser som har huvudsaklig anknytning till den svenska arbetsmarknaden. I denna del anser jag att det finns en brist i domstolens argumentation och att skyddet för stridsåtgärderna blir gränsöverskridande på ett icke önskvärt sätt.

Med hänsyn till att kollektiv arbetsrätt och kollektivavtal är rättsliga fenomen som betraktas på olika sätt och regleras från land till land visar det hur svårt det kan vara att länka samman den internationella privat- och

processrätten i Europa genom förordningar. Jag menar att framförallt de internationellt tvingande regler som de olika medlemsstaterna har satt upp som förbehåll vid fastställandet av lagvalsfrågan enligt Rom I-förordningen i dessa fall kan medföra en falsk uppfattning om konform rättstillämpning inom EU. För att illustrera problematiken kan vi antaga att Sverige är domstolsland och att ett annat lands lag pekas ut rörande frågan om ett kollektivavtals giltighet till följd av blockad och det, enligt den utpekade lagen, anses ogiltigt om det är ingånget genom en blockad på grund av att det anses vara rättsstridigt tvång. I Sverige har svensk domstol i detta läge att beakta den internationellt tvingande regel som 25 a § i MBL utgör för svensk tillämpning av Rom I-förordningen. Utgången i Sverige blir till följd av detta att kollektivavtalet är giltigt medan utgången i det andra landet skulle leda till ogiltighet trots att samma avtalsstatut är tillämpat. Enligt min mening är detta inte önskvärt då utgången blir avhängig av i vilket land ett käromål tas upp, trots att Rom I-förordningen skall borga för en harmoniserad lagvalstillämpning inom EU. Att samma avtalsstatut kan leda till olika resultat beroende på forumland är i normala fall inget märkvärdigt utan en del av den internationella privaträttens natur. Det är när det rör den intereuropeiska tillämpningen som det medför större problem eftersom det kan antas att det skall finnas större samstämmighet inom unionen. Inte minst är detta av vikt för den fria rörlighetens underlättande. En större rättssäkerhet bidrar till en enklare förflyttning av varor och kapital över gränser eftersom den som tar risken har större möjlighet att överblicka konsekvenserna av sitt handlande.

Vad gäller stridsåtgärdsstatutet (avsnitt 3.3.1) så är det lagen i det land i vilket stridsåtgärden vidtas som skall tillämpas för att såväl definiera vad som skall anses utgöra stridsåtgärd samt för att avgöra dess laglighet enligt art. 9 i Rom II-förordningen. Bestämmelsen kan, som Bogdan uppmärksammat, få något märkliga följder då olika former av stridsåtgärder vidtagna i hamn mot ett utländskt fartyg kan komma att regleras av olika lagar. I min mening vore det mest önskvärda för den EU-rättsliga konformiteten att det unisont fastslås vilka stridsåtgärder som skall vara tillåtna och hur dessa skall få utövas. En problematiserande faktor i detta resonemang är den stora oenighet som kan tänkas finnas på detta område rent politiskt. För en förutsebar och effektiv rättstillämpning är det min åsikt att en sådan lösning emellertid är den mest ändamålsenliga.

5.4 Problematik rörande verkställighet

En doms verkställighet är naturligtvis av stor betydelse för en tvist av internationell karaktär då dess eventuella icke verkställande kan medföra att domen får endast akademisk betydelse för vinnande part. I avsnitt 4 konstaterades att en utländsk dom normalt inte verkställs i Sverige. Det viktiga undantaget som utgörs av Bryssel I-förordningens bestämmelse om ömsesidig verkställighet och erkännande för medlemsländerna medför en stor rättssäkerhetsfördel för parterna eftersom domens utslag kan realiseras.

Jag anser att det är en rimlig lösning att som huvudregel inte godkänna andra utländska domar då det skulle kunna få följder som skulle kunna uppfattas som främmande för svensk rättstillämpning. För de fall då Bryssel I-förordningen inte är tillämplig förespråkar jag att en klausul införs i kollektivavtalet om eventuell tvists avgörande i skiljedom. Skiljedomsavgörande har den fördelen att de, i motsats till vanliga avgöranden, godkänns i andra länder. Skiljedoms klausulen säkerställer således att det avtalade följs så långt det är möjligt.

5.5 Kollektiv arbetsrätt och internationell privat- och processrätt – ett praktiskt perspektiv

Mot bakgrund av uppsatsen torde värdet av prorogations- och lagvalsklausuler för de inblandade parterna stå klart. Det finns många fallgropar och flera rena roulettesituationer där resultatet av domsbehörigheten och lagvalet kan komma att ensamt avgöra vem av parterna som kommer att ha lagen på sin sida. Det står dock klart att avtalssäkerheten blir större för parter som har avtalat om vilket forum och vilken lag som skall gälla för ett kollektivavtal.

I en tvistesituation kan kollektivavtalsparter tjäna mycket på att anlita kreativa jurister som ser till internationellt privat- och processrättsliga möjligheter. Med facit i hand var exempelvis ITF:s hjälpsamma stödgest för den finska fackföreningen i fallet "Viking" i själva verket inte särskilt hjälpsam eftersom handlingen utökade motpartens möjligheter i det att motparten bereddes möjlighet att välja mellan två forum i enlighet med Bryssel-förordningens art. 6. Det kan med fog förutsättas att valet var genomtänkt och att det således var fråga om en slags "forum shopping", så som Malmberg anför. Detta visar på det stora värdet av att noggrant undersöka de möjligheter som kan finnas i en internationell kollektivarbetsrättslig tvist.

Bilaga A

Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område

Förordningen återfinns i sin helhet i Europeiska gemenskapernas officiella tidning nr L 012 , 16/01/2001 s. 0001 - 0023

Artikel 1

1. Denna förordning är tillämplig på privaträttens område, oberoende av vilket slag av domstol det är fråga om. Den omfattar i synnerhet inte skattefrågor, tullfrågor och förvaltningsrättsliga frågor.

2. Förordningen är inte tillämplig på

- a) fysiska personers rättsliga status, rättskapacitet eller rättshandlingsförmåga, makars förmögenhetsförhållanden, arv och testamente,
- b) konkurs, ackord och liknande förfaranden,
- c) social trygghet,
- d) skiljeförfarande.

3. I denna förordning avses med termen medlemsstat samtliga medlemsstater med undantag av Danmark.

Artikel 2

1. Om inte annat föreskrivs i denna förordning, skall talan mot den som har hemvist i en medlemsstat väckas vid domstol i den medlemsstaten, oberoende av i vilken stat han har medborgarskap.

2. För den som inte är medborgare i den medlemsstat där han har hemvist gäller samma bestämmelser om domstols behörighet som för statens egna medborgare.

Artikel 3

1. Talan mot den som har hemvist i en medlemsstat får väckas vid domstol i en annan medlemsstat endast med stöd av bestämmelserna i avsnitten 2-7 i detta kapitel.

2. Särskilt de nationella bestämmelser om domstols behörighet som återfinns i bilaga I får inte tillämpas mot en sådan person.

Artikel 4

1. Om svaranden inte har hemvist i en medlemsstat bestäms domstolarnas behörighet i varje medlemsstat i enlighet med den medlemsstatens lag, om inte annat följer av bestämmelserna i artiklarna 22 och 23.

2. Mot en sådan svarande kan den som har hemvist i en medlemsstat, oberoende av medborgarskap, på samma sätt som statens egna medborgare, åberopa de bestämmelser om domstols behörighet som gäller där och särskilt de bestämmelser som anges i bilaga I.

Artikel 5

Talan mot den som har hemvist i en medlemsstat kan väckas i en annan medlemsstat

- 1) a) om talan avser avtal, vid domstolen i uppfyllelseorten för den förpliktelse som talan avser;
b) i denna bestämmelse, och såvida inte annat avtalats, avses med uppfyllelseorten för den förpliktelse som talan avser
  - vid försäljning av varor, den ort i en medlemsstat dit enligt avtalet varorna har eller skulle ha levererats,
  - vid utförande av tjänster, den ort i en medlemsstat där enligt avtalet tjänsterna har eller skulle ha utförts;
- c) om punkt b inte gäller, skall punkt a gälla,
- 2) om talan avser underhållsskyldighet, vid domstolen i den ort där den underhållsberättigade har sin hemvist eller vanliga vistelseort eller, om talan har samband med frågan om någons rättsliga status, vid den domstol som enligt sin egen lag är behörig att pröva denna fråga, såvida inte behörigheten endast grundar sig på den ena partens medborgarskap,
- 3) om talan avser skadestånd utanför avtalsförhållanden, vid domstolen i den ort där skadan inträffade eller kan inträffa,
- 4) om talan avser enskilt anspråk i anledning av brott, vid den domstol där brottmålet är anhängigt, i den mån domstolen enligt sin lag är behörig att pröva enskilda anspråk,
- 5) i fråga om tvist som hänför sig till verksamheten vid en filial, agentur eller annan etablering, vid domstolen i den ort där denna är belägen,
- 6) i hans egenskap av instiftare av en "trust", "trustee" eller insatt förmånstagare till en "trust", som är upprättad antingen genom lag eller genom en skriftlig handling eller muntligen och skriftligen bekräftad, vid domstolarna i den medlemsstat där "trusten" har sitt säte,
- 7) i fråga om tvist om betalning av bärgarlön för bärgning av skeppslast eller för frakt, vid den domstol där lasten eller frakten
  - a) har blivit föremål för kvarstad eller liknande säkerhetsåtgärd för att säkerställa sådan betalning, eller
  - b) kunde ha blivit föremål för sådan säkerhetsåtgärd, om inte borgen eller annan säkerhet hade ställts,förutsatt att det görs gällande att svaranden har någon rätt till lasten eller frakten eller hade sådan rätt vid tiden för bärgningen.

Artikel 6

Talan mot den som har hemvist i en medlemsstat kan även väckas i följande fall:

- 1) Om han är en av flera svarande, vid domstol där någon av svarandena har hemvist, förutsatt att det finns ett tillräckligt nära samband mellan käromålen för att en gemensam handläggning och dom skall vara påkallad för att undvika att oförenliga domar meddelas som en följd av att käromålen prövas i olika rättegångar.
- 2) Om talan avser återgångskrav eller annat liknande, vid den domstol där det ursprungliga käromålet är anhängigt, såvida inte detta har väckts endast

för att få talan mot tredje man prövad vid annan domstol än den som annars skulle ha varit behörig att pröva talan mot honom.

3) Vid genkärsmål som grundar sig på samma avtal eller omständigheter som huvudkärålet, vid den domstol där huvudkärålet är anhängigt.

4) Om talan avser avtal och denna talan får förenas med ett annat mål mot samma svarande om sakrätt till fast egendom, vid domstolen i den medlemsstat på vars territorium fastigheten är belägen.

Artikel 23

1. Om parterna har träffat avtal om att en domstol eller domstolarna i en medlemsstat skall vara behöriga att avgöra en redan uppkommen tvist eller framtida tvister i anledning av ett bestämt rättsförhållande, och minst en av parterna har hemvist i en medlemsstat, skall endast den domstolen eller domstolarna i den medlemsstaten ha behörighet. En sådan behörighet skall vara exklusiv om parterna inte har träffat avtal om annat. Ett sådant avtal om behörighet skall vara antingen

a) skriftligt eller muntligt och skriftligen bekräftat, eller

b) i en form som överensstämmer med praxis som parterna har utbildat mellan sig, eller

c) i internationell handel, i en form som överensstämmer med handelsbruk eller annan sedvänja som parterna kände till eller borde ha känt till och som är allmänt känd och regelmässigt iaktas av parter i avtal av föreliggande typ vid det ifrågavarande slaget av handel.

2. Ett elektroniskt meddelande som möjliggör en varaktig dokumentation av avtalet, skall anses vara likvärdigt med skriftligt.

3. Om ett sådant avtal har ingåtts mellan parter av vilka ingen har hemvist i en medlemsstat, är domstolarna i andra medlemsstater inte behöriga att pröva tvisten så länge den eller de utvalda domstolarna inte har förklarat sig obehöriga.

4. Den domstol eller de domstolar i en medlemsstat som ges behörighet genom den handling varigenom en trust har bildats har exklusiv behörighet att pröva en talan mot en instiftare, "trustee" eller insatt förmånstagare till en trust, om saken angår förhållandet mellan dessa personer eller deras rättigheter eller skyldigheter inom trusten.

5. Avtal om domstols behörighet eller motsvarande bestämmelser i en handling varigenom en trust har bildats har ingen verkan om de strider mot bestämmelserna i artiklarna 13, 17 och 21 eller om de domstolar vilkas behörighet de utesluter har exklusiv behörighet enligt artikel 22.

Bilaga B

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 593/2008 av den 17 juni 2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I) Förordningen återfinns i sin helhet i Europeiska unionens officiella tidning nr L 177 , 04/07/2008 s. 0006 - 0016

Artikel 1

Materiellt tillämpningsområde

1. Denna förordning ska tillämpas på avtalsförpliktelser på privaträttens område i situationer som innebär lagkonflikt.

Den ska i synnerhet inte tillämpas på skattefrågor, tullfrågor och förvaltningsrättsliga frågor.

2. Denna förordning är inte tillämplig på

- a) frågor som rör fysiska personers rättsliga status, rättskapacitet eller rättshandlingsförmåga, om inte annat följer av artikel 13,
- b) förpliktelser som har sin grund i familjeförhållanden och förhållanden som enligt den lag som är tillämplig på sådana förhållanden har samma verkan, inbegripet underhållsskyldighet,
- c) förpliktelser som har sin grund i makars förmögenhetsförhållanden, förmögenhetsförhållanden i förhållanden som enligt den lag som är tillämplig på sådana förhållanden har samma verkan som äktenskap samt arv och testamente,
- d) förpliktelser som har sin grund i växlar, checkar, löpande skuldebrev och andra negotiabla värdepapper, i den utsträckning som förpliktelserna enligt sådana andra värdepapper följer av deras negotiabla karaktär,
- e) skiljedomsavtal och avtal om val av domstol,
- f) frågor som underkastas lagreglerna om bolag, föreningar och andra juridiska personer, såsom frågor om deras upprättande genom registrering eller på annat sätt, deras rättskapacitet, interna organisation eller upplösning samt om personligt ansvar för delägare eller medlemmar och organ i denna egenskap för bolagets, föreningens eller den juridiska personens förpliktelser,
- g) frågan om en mellanman kan binda en huvudman eller om ett organ för ett bolag eller en annan juridisk person kan binda ett bolag, en förening eller en juridisk person i förhållande till tredje man,
- h) bildande av trustar och förhållandet mellan instiftare, trustförvaltare och förmånstagare,
- i) förpliktelser som har sin grund i de förhandlingar som föregick ingåendet av avtalet,
- j) försäkringsavtal som uppstår genom verksamhet som bedrivs av andra organisationer än företag som avses i artikel 2 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/83/EG av den 5 november 2002 om livförsäkring [14] som har till ändamål att tillhandahålla förmåner för anställda eller självständiga näringsidkare, som är knutna till ett företag eller grupp av företag eller till en viss bransch eller grupp av branscher, i händelse av

dödsfall eller överlevnad eller vid nedläggning eller inskränkning av verksamhetskällan, eller vid arbetsrelaterad sjukdom eller arbetsolyckor.

3. Denna förordning ska inte tillämpas på bevisfrågor och processuella frågor, om inte annat följer av artikel 18.

4. I denna förordning avses med "medlemsstat" alla medlemsstater som omfattas av förordningen. I artikel 3.4 och artikel 7 avses emellertid samtliga medlemsstater.

Artikel 2

Universell tillämpning

Den lag som anvisas i denna förordning ska tillämpas även om det är lagen i en icke-medlemsstat.

Artikel 3

Lagval genom avtal

1. På ett avtal tillämpas den lag som parterna har valt. Lagvalet ska vara uttryckligt eller klart framgå av avtalsvillkoren eller av övriga omständigheter. Genom sitt val kan parterna ange tillämplig lag för hela avtalet eller för endast en del av det.

2. Parterna kan när som helst komma överens om att en annan lag ska vara tillämplig på avtalet än den lag som det tidigare var underkastat, antingen till följd av ett tidigare val enligt denna artikel eller till följd av andra bestämmelser i denna förordning. En ändring i valet av tillämplig lag som görs av parterna efter avtalslutet påverkar inte avtalets giltighet till formen enligt artikel 11 och försämrar inte heller tredje mans rättigheter.

3. Om alla andra omständigheter av betydelse vid tidpunkten för lagvalet föreligger i ett annat land än det vars lag har valts, får inte parternas val hindra tillämpningen av sådana lagregler i det andra landet som inte kan avtalas bort.

4. Om alla andra omständigheter av betydelse vid tidpunkten för lagvalet föreligger i en eller flera medlemsstater, får inte parternas val av annan tillämplig lag än en medlemsstats lag hindra tillämpningen av sådana regler i gemenskapsrätten, i förekommande fall med den tillämpning som görs i domstolsmedlemsstaten, som inte kan avtalas bort.

5. Frågor om förekomsten och giltigheten av parternas samtycke till att en viss lag ska vara tillämplig avgörs enligt bestämmelserna i artiklarna 10, 11 och 13.

Artikel 4

Tillämplig lag i avsaknad av parternas lagval

1. I den utsträckning tillämplig lag för avtalet inte har valts i enlighet med artikel 3 och utan att det påverkar tillämpningen av artiklarna 5–8, ska den lag som gäller för avtalet fastställas på följande sätt:

a) Avtal om köp av varor ska vara underkastade lagen i det land där säljaren har sin vanliga vistelseort.

b) Tjänsteavtal ska vara underkastade lagen i det land där tjänsteleverantören har sin vanliga vistelseort.

- c) Avtal som avser sakrätt till fast egendom eller hyra av fast egendom ska vara underkastade lagen i det land där egendomen är belägen.
- d) Utan hinder av vad som sägs i led c ska avtal om hyra av fast egendom för tillfälligt personligt bruk i högst sex månader i följd vara underkastade lagen i det land där hyresvärden har sin vanliga vistelseort, förutsatt att hyresgästen är en fysisk person som har sin vanliga vistelseort i samma land.
- e) Franchiseavtal ska vara underkastade lagen i det land där franchisetagaren har sin vanliga vistelseort.
- f) Distributionsavtal ska vara underkastade lagen i det land där distributören har sin vanliga vistelseort.
- g) Auktionsförsäljningsavtal ska vara underkastade lagen i det land där auktionen äger rum, om detta kan fastställas.
- h) Avtal som har ingåtts i ett multilateralt system vilket sammanför eller möjliggör sammanförandet av flera köp- och säljintressen i finansiella instrument från tredje man enligt definitionen i artikel 4.1.17 i direktiv 2004/39/EG, i enlighet med icke skönsrättsliga regler och enligt en enda lag, ska regleras genom denna lag.
2. Om avtalet inte omfattas av punkt 1 eller om delarna i avtalet skulle omfattas av fler än ett av leden a–h i punkt 1, ska avtalet vara underkastat lagen i det land där den part som ska utföra avtalets karakteristiska prestation har sin vanliga vistelseort.
3. Om det framgår av alla omständigheter i fallet att avtalet uppenbart har en närmare anknytning till ett annat land än det som anges i punkterna 1 och 2, ska lagen i det andra landet tillämpas.
4. Om inte tillämplig lag kan fastställas enligt punkt 1 eller 2 ska avtalet vara underkastat lagen i det land till vilket det har närmast anknytning.

Artikel 9

Internationellt tvingande regler

1. Internationellt tvingande regler är regler som ett land anser vara så avgörande för att skydda allmänintressen, t.ex. sin politiska, sociala och ekonomiska struktur, att landet kräver att de tillämpas vid alla situationer inom dess tillämpningsområde, oavsett vilken lag som annars ska tillämpas på avtalet enligt denna förordning.
2. Bestämmelserna i denna förordning ska inte begränsa tillämpningen av internationellt tvingande regler i domstolslandet.
3. De internationellt tvingande reglerna i lagen i det land där de förpliktelser som har sin grund i avtalet ska utföras eller har utförts kan tillerkännas verkan om dessa internationellt tvingande regler gör att avtalet blir olagligt att genomföra. Vid bedömningen av om sådana regler ska tillerkännas verkan ska hänsyn tas till deras art och syfte liksom till följderna av att de tillämpas eller inte tillämpas.

Artikel 10

Samtycke och materiell giltighet

1. Förekomsten och giltigheten av ett avtal eller en bestämmelse i ett avtal ska fastställas enligt den lag vilken det skulle underkastas enligt denna förordning, om avtalet eller bestämmelsen var giltig.

2. En part kan dock åberopa lagen i det land där han har sin vanliga vistelseort för att få fastställt att han inte har samtyckt till avtalet eller avtalsbestämmelsen, om det framgår av omständigheterna att det inte skulle vara rimligt att avgöra verkan av hans uppträdande enligt den lag som anges i punkt 1.

Artikel 12

Den tillämpliga lagens räckvidd

1. Den lag som är tillämplig på avtalet enligt denna förordning ska särskilt reglera

a) avtalets tolkning,

b) dess fullgörelse,

c) följderna vid fullständigt eller partiellt avtalsbrott, inbegripet uppskattning av skadans omfattning i den mån sådan uppskattning regleras av rättsregler, dock endast inom ramen för de befogenheter som tillkommer den domstol vid vilken talan förs enligt dess processuella regler,

d) olika sätt att få förpliktelserna att upphöra, samt preskription och andra rättighetsförluster som följer av utgången av en frist,

e) följderna av avtalets ogiltighet.

2. När det gäller sättet för fullgörelse och åtgärder med anledning av bristande fullgörelse ska hänsyn tas till lagen i det land där fullgörelsen äger rum.

Bilaga C

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 864/2007 av den 11 juli 2007 om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser (Rom II) Förordningen återfinns i sin helhet i Europeiska unionens officiella tidning nr L 199 , 31/07/2007 s. 0040 – 0049.

Artikel 3

Universell tillämpning av lag

Lag som anges i denna förordning skall tillämpas oavsett om det är lagen i en medlemsstat eller inte.

Artikel 4

Huvudregel

1. Om inte annat föreskrivs i denna förordning, skall ifråga om en utomobligatorisk förpliktelse som har sin grund i en skadeståndsgrundande händelse lagen i det land där skadan uppkommer tillämpas oavsett i vilket land den skadevållande händelsen inträffade och oavsett i vilket eller vilka länder indirekta följder av händelsen uppkommer.
2. Om både den person vars ansvar görs gällande och den skadelidande har sin vanliga vistelseort i samma land vid den tidpunkt då skadan uppkommer, skall dock lagen i det landet tillämpas.
3. Om det framgår av alla omständigheter i fallet att den skadeståndsgrundande händelsen har en uppenbart närmare anknytning till ett annat land än det som anges i punkt 1 eller 2, skall lagen i det landet tillämpas. En uppenbart närmare anknytning till ett annat land kan särskilt grundas på att det redan finns ett rättsförhållande mellan parterna, såsom ett avtal som har nära anknytning till den skadeståndsgrundande händelsen i fråga.

Artikel 9

Stridsåtgärder

Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 4.2 skall tillämplig lag för en utomobligatorisk förpliktelse avseende ansvar för en person i egenskap av arbetstagare eller arbetsgivare eller organisationer som företräder deras yrkesmässiga intressen för skador orsakade av stridsåtgärder, varslade eller genomförda, vara lagen i det land där åtgärderna kommer att genomföras eller har genomförts.

Artikel 14

Lagval genom avtal

1. Parterna får enas om att en utomobligatorisk förpliktelse skall regleras av en lag som de själva väljer

a) genom ett avtal som har ingåtts efter det att den skadevällande händelsen inträffat,

eller

b) om alla parter bedriver kommersiell verksamhet, också genom ett avtal som de frivilligt har förhandlat fram innan den skadevällande händelsen inträffat.

Lagvalet skall vara uttryckligt eller med rimlig säkerhet framgå av omständigheterna i det aktuella fallet och får inte innebära att tredje mans rättigheter åsidosätts.

2. Om alla omständigheter av betydelse för situationen vid den tidpunkt då den skadevällande händelsen inträffade har anknytning till ett annat land än det vars lag har valts, får parternas val inte hindra tillämpningen av sådana lagregler i det andra landet som inte kan avtalas bort.

3. Om alla omständigheter av betydelse för situationen vid den tidpunkt då den skadevällande händelsen inträffade har anknytning till en eller flera medlemsstater, får inte parternas val av annan tillämplig lag än en medlemsstats hindra tillämpningen av sådana regler i gemenskapsrätten, i förekommande fall med den tillämpning som görs i domstolsmedlemsstaten, som inte kan avtalas bort.

Artikel 22

Bevisbördan

1. Den lag som enligt denna förordning reglerar en utomobligatorisk förpliktelse skall tillämpas i den mån den för utomobligatoriska förpliktelser uppställer rättsliga presumtioner eller fördelar bevisbördan.

2. Bevisning som rör en rättshandling får föras med varje slags bevismedel som godtas enligt lagen i domstolslandet eller enligt någon av de i artikel 21 angivna lagarna enligt vilka rättshandlingen har giltighet till formen, förutsatt att sådan bevisföring kan genomföras vid domstolen.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

EG/EU

Kommissionens Grönbok om omvandling av 1980 års Romkonvention om tillämplig lag för avtalsförpliktelser till ett gemenskapsinstrument och dess revidering i samband därmed, 2003.

Giuliano, M. och Lagarde, P.; Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations: OJ 1980 (C 282/1).

Sverige

DS 1994:13, *Lex Britannia*

SOU 2005:89; *Bevakning av kollektivavtalets efterlevnad*

SOU 2008:123; *Förslag till åtgärder med anledning av Lavaldomen*

Prop. 1975/76:105 *med förslag till arbetsrättsreform m.m.*

Litteratur

Böcker

Adlercreutz, Axel; *Kollektivavtalet: studier över dess tillkomsthistoria*, Gleerup, Lund, 1954.

Bogdan, Michael; *Svensk internationell privat- och processrätt*, Sjätte upplagan, Norstedts Juridik, Lund, 2004.

Bogdan, Michael; *Svensk internationell privat- och processrätt*, Sjunde upplagan, Norstedts Juridik, Lund, 2008.

Drobnig, Ulrich och Puttfarken, Hans-Jürgen; *Arbeitskampf auf Schiffen fremder Flagge (Das anwendbare Recht / Das Streikrecht Panamas)*, Institut für Seerecht und Seehandelsrecht der Universität Hamburg, Veröffentlichungen, Band 2, Engel Norbert P Verlag, Hamburg, 1989.

Hatzidaki-Dahlström, Lea; *EU:s internationella privat- och processrätt*, Studentlitteratur, Lund, 2004.

Junker, Abbo; *Internationales Arbeitsrecht im Konzern*, J. C. B. Mohr Siebeck Verlag, Münster, 1992.

Lindskoug, Patrik; *Jurisdiktion och lagval för elektronisk handel (doktorsavhandling)*, Lund, 2004.

Schmidt, Folke; Facklig arbetsrätt (Reviderad upplaga 1997 ombesörjd av Ronnie Eklund under medverkan av Håkan Göransson, Kent Källström och Tore Sigeman), Juristförlaget, Stockholm/Frescati, 1997.

Seth, Torsten; Svensk internationell arbetsrätt, Studentlitteratur, Uppsala, 2009.

Pålsson, Lennart; Brysselkonventionen, Luganokonventionen och Bryssel I-förordningen – Domstols behörighet samt erkännande och verkställighet av privaträttsliga tvister inom EU/EFTA-området”, Norstedts Juridik, Lund, 2002.

Uppsatser och artiklar

Bogdan, Michael; ”Den svenska internationella arbetsrättens grunder”, SvJT 1979, s. 91-121.

Bogdan, Michael; ”Om lovligheten av i svensk hamn vidtagna fackliga blockader mot främmande fartyg”. I: Festskrift till Kurt Grönfors (redaktör: Sandström, Jan), Norstedts Juridik, Stockholm, 1991, s. 65-81.

Pålsson, Lennart; ”Nyare rättspraxis till Brysselkonventionen”, SvJT 2005 s. 224-240.

Pålsson, Lennart; ”Svensk rättspraxis – Internationell privat- och processrätt 1991-1995”, SvJT 1996 s. 593-633.

Sigeman, Tore; ”Fackliga stridsåtgärder mot gästande tjänsteföretag”, SvJT 2008 s. 553.

Malmberg, Jonas och Jonsson, Claes-Mikael; National Industrial Relations v. Private International Law – A Swedish Perspective, Uppsala, 2010. I: EU Industrial Relations v. National Industrial Relations, 2010, s. 217-236.

Elektroniska källor

Rekommendation av Svenskt Näringsliv och Landsorganisationen i Sverige (LO) om anpassning av förbundsavtal för företag som blir tillfälliga medlemmar i arbetsgivareförbund inom Svenskt Näringsliv, 2005-08-30,

http://www.svensktnaringsliv.se/multimedia/archive/00004/Rekommendation_som_r_4720a.pdf

(Tillgänglighet kontrollerad senast 2010-08-30)

Rättsfallsförteckning

Europeiska Gemenskapernas domstol / Europeiska Unionens domstol

Målnr 12/76, Tessili v. Dunlop, REG

Målnr 14/76, De Bloos v. Bouyer.

Målnr 21/76, Bier v. Mines de Potasse d'Alsace.

Målnr 33/78, Somafer SA v. Saar-Ferngas AG.

Målnr 34/82, Peters v. ZNAV.

Målnr 266/85 Shenavai v. Kreisher.

Målnr 145/86 Hoffmann v. Krieg.

Målnr 189/87 Kalfelis v. Schröder.

Målnr C-113/89 Rush Portuguesa Lda mot Office national d'Immigration.

Målnr C-68/93 Shevill mot Presse Alliance.

Målnr C-256/00 Besix mot WABAG.

Målnr C-341/05 Laval un Partneri Ltd mot Svenska Byggnadsarbetareförbundet och Svenska Elektrikerförbundet.

Målnr C-438/05 International Transport Workers' Federation och Finnish Seamen's Union mot Viking Line ABP och OU Viking Line Eesti.

Målnr C-346/06 Rüffert mot Land Niedersachsen.

Målnr C-319/06 Kommissionen mot Luxembourg.

Högsta domstolen

NJA 1987 s. 885

NJA 1997 s. 415

Arbetsdomstolen

AD 1934 nr 142

AD 1976 nr 101

AD 1978 nr 64

AD 1978 nr 160

AD 1982 nr 82

AD 1989 nr 120

AD 1992 nr 10

AD 1993 nr 28

AD 1995 nr 97

AD 1995 nr 120

AD 2004 nr 61

AD 2007 nr 2

AD 2009 nr 39

Arbetsdomstolens beslut 111/04 i mål A 268/04